Chránené územia SLOVENSKA 84

2015

Odborno-metodický a informačný časopis Štátnej ochrany prírody SR

Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky

ŠTÁTNA OCHRANA PRÍRODY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Uzávierka príspevkov
do časopisu
Chránené územia Slovenska
č. 85 je

30. október 2015

Príspevky posielajte na adresu:

chus@sopsr.sk

- **Chránené územia Slovenska** – štvrťročný odborno-metodický a informačný časopis Štátnej ochrany prírody SR
- **Vydáva:** Štátna ochana prírody SR v Banskej Bystrici

- **Redakčná rada:**
  RNDr. Jana Durkošová
  Ing. Vladimíra Fabriciusová, PhD.
  Ing. Branislav Faško
  Ing. Ivana Havranová
  Ing. Viktória Ihringová
  RNDr. Ján Kadlečík
  RNDr. Katarína Králiková
  Ing. Marta Mútňanová
- **Jazyková korektúra:** Mgr. Olga Majerová

- **Adresa redakcie:**
  Štátna ochrana prírody SR
  Tajovského 28B, 974 01 Banská Bystrica,
  tel.: 048/413 6660, 413 6661
- **E - mail:** chus@sopsr.sk
- **ISSN 2453-6423**

Inštrukcie pre autorov

- Príspevky posielajte elektronickou poštou alebo na CD v textovom editore MS Word.
- K článku priložte kvalitné fotografie, resp. naskenované fotografie v minimálnom rozlíšení 300 dpi.
- Každú naskenovanú fotografiu uložte do samostatného súboru (jpg, tif, bmp...).
- K fotografiám, resp. obrazovým prílohám uveďte komentár a meno autora.
- Tabuľky tvorte výlučne pomocou tabulátorov (prípadne aj s funkciou tabuľka) v textovom editore MS Word alebo v programe Excel. Polia bez hodnoty nenechávajte prázdne, ale prázdne polia nahraďte pomlčkou.
- Latinské mená taxónov píšte kurzívou.
- Mená autorov píšte kapitálkami.
- Literatúru v texte citujte podľa vzoru: "...boli zistené aj v kostole v Turanoch (OBUCH, KADLEČÍK 1997, VAVROVÁ 1998)...".
- Literatúru v zozname literatúry uvádzajte podľa vzoru: OBUCH, J., KADLEČÍK, J., 1997: Letný výskyt netopierov v podkrovných priestoroch v oblasti NP Malá Fatra. Vespertilio, 3: s. 131-134.
- Nadpisy nepíšte veľkými písmenami, nepodčiarkujte ich, nepoužívajte v nadpisoch medzery medzi písmenami.
- Na konci príspevku uveďte meno a priezvisko autora, titul a pracovisko.

Obsah

Zmeny v postavení orgánov štátnej správy starostlivosti o životné prostredie (M. Makarová) 2

Organizačné zmeny v ŠOP SR (B. Faško) 4

Zmeny legislatívy ochrany prírody (B. Faško) 4

Prehľad vývoja stavu právnej ochrany chránených území v rokoch 2012 až 2014 (B. Faško) 6

Prehľad chránených území národnej sústavy stav k 31. 12. 2014 (B. Faško) 7

Prehľad stavu právnej ochrany chránených stromov v rokoch 2011 – 2014 (M. Krištof) 10

Prehľad chránených stromov Slovenska podľa okresov a krajov evidovaných v štátnom zozname k 31. 12. 2014 (M. Krištof) 12

Záchrana netopierov (M. Hrešová) 13

Dve úspešné prekládky bocianích hniezd (M. Májsky) 14

Prvé jarné sčítanie medveďa hnedého (*Ursus arctos*) na vybraných lokalitách v NP Veľká Fatra a v jeho ochrannom pásme (apríl – máj 2015) (M. Apfelová, A. Súľovský) 17

Chránené živočíchy sú aj v našich mestách. Nezabúdajme na ne! (Ľ. Vavrová) 21

Problém „zeleného“ Štrbského plesa ostáva otvorený (P. Štofko) 23

Vykrádanie chránených druhov rastlín v NPR Devínska Kobyla (P. Puchala) 26

Nový dendrologický chodník v Stakčíne (I. Buraľová) 28

Jarné sviatky prírody v Poloninách (I. Buraľová) 29

Exkurzia k moru (K. Rajcová) 30

Náučný chodník Janka Miklasa – obnovený náučný chodník v CHKO Biele Karpaty (K. Rajcová) 31

Študenti z piatich krajín na Vršatci alebo medzinárodná exkurzia Vršatské bradlá 2015 (K. Rajcová) 32

Pozorovacie veže v CHVÚ Medzibodrožie (M. Repel) 34

Dohoda o ochrane európskych populácií netopierov (J. Pokrievková) 34

EUROPARC Central and Eastern Europe (J. Pokrievková) 35

Rok 2015 prináša pre medzinárodné chránené územia významné výročia (M. Mrázová) 36

Európsky diplom oslávil 50 rokov (J. Durkošová) 39

Nedocenený význam starých, poškodených stromov a potenciál entomológov (S. Čepelák) 40

Ostřice České republiky – recenzia (J. Košťál) 42

50 rokov ochrany prírody v Slovenskom raji (Š. Bryndzová) 43

Zaujímavosti z histórie (B. Faško) 46

Tipy na výlety (B. Faško) 46

25. výročie vyhlásenia BR na Poľane (V. Fabriciusová) 48

Medzivládny program Človek a biosféra (V. Fabriciusová) 51

Mokrade stredobodom záujmu – implementácia projektu ŠF Mokrade (A. Grešková) 53

Projekt Propagácia chránených území a druhov Natura 2000 (M. Balciarová) 58

BIOREGIO CARPATHIANS Integrovaný manažment biologickej a krajinnej diverzity pre trvalo udržateľný regionálny rozvoj a ekologickú konektivitu v Karpatoch. (T. Thompson) 59

- *Predná strana obálky:* Medveď hnedý na Poľane, foto: Vladimír Hrúz

Zmeny v postavení orgánov štátnej správy starostlivosti o životné prostredie

Pomaly uplynie štvrťstoročie od vzniku špecializovanej štátnej správy starostlivosti o životné prostredie, ustanovenej zákonom SNR č. 595/1990 Zb. o štátnej správe pre životné prostredie (zrušený k 1. 1. 2004). V rámci vtedy vytvorených okresných úradov životného prostredia a obvodných úradov životného prostredia v riadení Slovenskej komisie pre životné prostredie (predchodkyne Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky) začal svoju pôsobnosť aj orgán štátnej správy ochrany prírody a krajiny.

V súčasnosti je v platnosti zákon č. 525/2003 Z. z. o štátnej správe starostlivosti o životné prostredie a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Týmto zákonom bolo k 1. 1. 2004 vytvorených osem krajských úradov životného prostredia a 46 obvodných úradov životného prostredia ako špecializovaná štátna správa na miestnej úrovni.

Zmenu v organizácii rôznych úradov vrátane úradov životného prostredia priniesla reforma štátnej správy na Slovensku, známa pod názvom ESO – efektívna, spoľahlivá a otvorená verejná správa. Podstatou reformy verejnej správy ESO bolo zefektívniť, zlacniť a zmodernizovať výkon štátnej správy pre občana.

V prvej etape programu ESO s účinnosťou k 1. 1. 2013 sa uskutočnila vertikálna integrácia miestnej špecializovanej štátnej správy v oblasti životného prostredia, kedy prišlo k zlúčeniu krajských úradov životného prostredia s obvodnými úradmi životného prostredia (zákonom č. 345/2012 Z. z. o niektorých opatreniach v miestnej štátnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov). Realizáciou druhej etapy programu ESO k 1. 10. 2013 zanikli dovtedy samostatné úrady životného prostredia ako špecializovaná štátna správa.

Cieľom druhej etapy programu ESO bolo vytvoriť k 1. 10. 2013 jednotnú a prehľadnú štruktúru miestnych orgánov štátnej správy – sústredením pôsobnosti vybraných orgánov špecializovanej miestnej štátnej správy do jedného štátneho úradu na miestnej úrovni. Zmeny sa uskutočnili v zmysle zákona č. 180/2013 Z. z. o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Týmto zákonom bol okrem iných významne novelizovaný i zákon č. 525/2003 Z. z. a tiež zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov. K 1. 10. 2013 tak bolo vytvorených 72 okresných úradov kopírujúcich územnosprávne členenie Slovenskej republiky. Tieto úrady sú v pôsobnosti Ministerstva vnútra Slovenskej republiky ako jeho preddavkové organizácie.

Okresný úrad riadi a za jeho činnosť zodpovedá prednosta okresného úradu, ktorého vymenúva a odvoláva vláda Slovenskej republiky na návrh ministra vnútra Slovenskej republiky. Štátnu správu, ktorú vykonávajú okresné úrady, riadia a kontrolujú v rozsahu ustanovenom osobitnými zákonmi ústredné orgány štátnej správy, do ktorých pôsobnosti patria príslušné úseky štátnej správy okresného úradu.

Z bývalých samostatných úradov životného prostredia patriacich pod rezort životného prostredia sa tak v dôsledku realizácie reformy štátnej správy ESO stali odbory okresných úradov v rezorte vnútra.

Okresné úrady sa líšia vymedzením svojej územnej pôsobnosti a tiež i počtom svojich odborov. Podrobnosti o vnútornej organizácii okresných úradov, napr. počet odborov, ich členenie na oddelenia, agenda týchto útvarov, sú stanovené v smernici Ministerstva vnútra Slovenskej republiky z 13. 9. 2013 č. SVS-OM-SZV1-2013/022320.

Pre všetky odbory jednotlivých okresných úradov boli zavedené ich jednotné názvy a jednotné názvy majú i oddelenia, ktoré sú v rovnakom počte vytvorené na niektorých odboroch okresných úradov. V záujme prehľadnosti a jednoduchej identifikovateľnosti jednotlivých okresných úradov, ich odborov a oddelení sú zavedené skratky označujúce každý okresný úrad a jeho útvar (napr. Okresný úrad Prešov: OU-PO).

Na každom zo 72 okresných úradov na Slovensku vykonáva agendu životného prostredia vrátane agendy ochrany prírody a krajiny odbor pomenovaný jednotne ako odbor starostlivosti o životné prostredie (skratka: OSZP). Odbor riadi a za jeho činnosť zodpovedá vedúci odboru. Odbor starostlivosti o životné prostredie v okresnom úrade, ktorý je v sídle kraja (OU BA, OU TN, OU TT, OU NR, OU BB, OU ZA, OU PO, OU KE), sa člení na oddelenia:

- oddelenie ochrany prírody a vybraných zložiek životného prostredia kraja (skratka: OSZP1), vykonávajúci časť agendy bývalého krajského úradu životného prostredia,
- oddelenie štátnej správy vôd a vybraných zložiek životného prostredia kraja (skratka: OSZP2), vykonávajúci časť agendy bývalého krajského úradu životného prostredia,
- oddelenie ochrany prírody a vybraných zložiek životného prostredia (skratka: OSZP3), vykonávajúci agendu bývalého obvodného úradu životného prostredia.

Názvy jednotlivých oddelení sú v rámci každého okresného úradu, ktorý je v sídle kraja, rovnaké. Oddelenia na úrovni kraja však už nezastrešujú rovnaké úseky štátnej správy starostlivosti o životné prostredie.

Časť agendy starostlivosti o životné prostredie v okresnom úrade v sídle kraja vrátane agendy ochrany prírody a krajiny vykonáva v určitom rozsahu i ďalší odbor, a to odbor opravných prostriedkov.

Odbor opravných prostriedkov, konkrétne referát starostlivosti o životné prostredie (skratka: OOP3), je teda tiež orgánom štátnej správy starostlivosti o životné prostredie. Agenda tohto odboru je vymedzená priamo v zákone č. 180/2013 Z. z.. Tento referát na odbore opravných prostriedkov okrem toho, že vykonáva štátnu správu v druhom stupni (t. j. je odvolacím orgánom) vo veciach starostlivosti o životné prostredie, v ktorých v správnom konaní v prvom stupni rozhodovali okresné úrady, zároveň má tiež riadiť, kontrolovať a koordinovať výkon štátnej správy uskutočňovanej odbormi starostlivosti o životné prostredie jednotlivých okresných úradov v územnom obvode kraja.

Poznámka:

Pre pochopenie systému výkonu štátnej správy v druhom stupni (odvolacie konania) treba dodať, že odvolacím orgánom voči rozhodnutiam vydaným v správnom konaní v prvom stupni, kedy rozhodovalo oddelenie – OSZP1 a OSZP2 odboru starostlivosti o životné prostredie okresného úradu v sídle kraja, je Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky.

Na 72 okresných úradoch pracuje t. č. na odbore starostlivosti o životné prostredie 671 pracovníkov, pričom 129 pracovníkov pracuje na úseku ochrany prírody a krajiny.

Kontakty na jednotlivé okresné úrady, ich odbory, oddelenia alebo na jednotlivých ich pracovníkov možno nájsť na stránke Ministerstva vnútra Slovenskej republiky http://www.minv.sk/?miestna_statna_sprava.

RNDr. Marta Makarová
Okresný úrad Prešov

CHA Sihoť, foto J. Cibuľa

Organizačné zmeny v Štátnej ochrane prírody SR

Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky (ŠOP SR) je odbornou organizáciou ochrany prírody a krajiny s celoslovenskou pôsobnosťou. Dňa 1. augusta 2014 nadobudol účinnosť nový organizačný poriadok ŠOP SR, ktorým boli okrem iného zrušené doterajšie regionálne centrá ochrany prírody (s výnimkou RCOP v Bratislave a RCOP v Prešove). RCOP boli v organizačnej štruktúre ŠOP SR medzistupňom medzi riaditeľstvom ŠOP SR a jednotlivými správami NP alebo CHKO. Aktuálna organizačná štruktúra ŠOP SR v súčasnosti predstavuje riaditeľstvo ŠOP SR v Banskej Bystrici, ktorého jednu sekciu tvorí Správa slovenských jaskýň v Liptovskom Mikuláši, ďalej je to 9 správ národných parkov, 14 správ chránených krajinných oblastí a 2 RCOP v Bratislave a v Prešove.

V roku 2015 došlo aj k úprave územnej pôsobnosti medzi jednotlivými organizačnými útvarmi ŠOP SR. Dňom 16. februára 2015 nadobudlo účinnosť rozhodnutie ministra životného prostredia SR z 28. januára 2015 č. 3/2015-2 o územnej pôsobnosti organizačných útvarov ŠOP SR. Boli v ňom podrobne vymedzené územné pôsobnosti (až na úroveň katastrálnych území) jednotlivých organizačných útvarov ŠOP SR, teda 9 správ národných parkov, 14 správ chránených krajinných oblastí a 2 regionálnych centier ochrany prírody. K zmenám územnej pôsobnosti došlo napr. v okrese Michalovce, ktorý bol rozdelený medzi Správu CHKO Vihorlat a Správu CHKO Latorica (doteraz patril celý do pôsobnosti Správy CHKO Latorica), ostatné zmeny sa týkali zväčša pričlenenia malých území vo voľnej krajine do územnej pôsobnosti priľahlých správ veľkoplošných chránených území.

Ing. Branislav Faško
ŠOP SR

Zmeny legislatívy ochrany prírody

V ostatných rokoch prebehli viaceré zmeny v legislatívnych predpisoch, týkajúcich sa ochrany prírody a krajiny (zákon a vyhláška). V nasledujúcom texte uvádzame ich stručný prehľad.

V rokoch 2011 až 2012 MŽP začalo pripravovať nový zákon o ochrane prírody. Proces jeho prípravy bol ale nakoniec zastavený a pripravila sa len rozsiahla novelizácia existujúceho zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov.

Dňa 1. januára 2014 nadobudol účinnosť zákon č. 506/2013 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Tento zákon podstatne novelizoval zákon o ochrane prírody a krajiny, mal až 170 novelizačných bodov a upravil napr. problematiku nepôvodných a inváznych druhov rastlín a živočíchov (§ 7 až 7b), presunul kompetencie na vyhlasovanie takmer všetkých chránených území a chránených stromov na vládu SR (§ 18 až 27, § 49), ustanovil novú kategóriu chráneného územia – obecné chránené územie (§ 25a), upravil postup hodnotenia vplyvov plánov alebo projektov na územia európskej sústavy chránených území (§ 28), upravil podmienky pri výrube drevín (§ 47), upravil postup pri vyhlasovaní ochrany osobitne chránených častí prírody (§ 50), zaviedol novú dokumentáciu ochrany prírody – program starostlivosti o druhy rastlín a živočíchov (§ 54), doplnil nové finančné nástroje ochrany prírody (§61 až 61e), ustanovil nový paragraf o Štátnej ochrane prírody SR (§ 65a), upravil výkon štátneho dozoru (§ 71) a iné.

Od 1. apríla 2014 nadobudol účinnosť zákon č. 35/2014 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 338/2000 Z. z. o vnútrozemskej plavbe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a do-

pĺňajú a menia niektoré zákony. Tento zákon v jednom novelizačnom bode doplnil aj zákon o ochrane prírody a krajiny v § 68 tak, že okresný úrad bude vydávať súhlas na státie plávajúceho zariadenia (napr. hausbótu) na vodnom toku alebo inej vodnej ploche.

Dňa 1. septembra 2014 nadobudol účinnosť zákon č. 198/2014 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov. Išlo o ďalšiu priamu novelu zákona o ochrane prírody a krajiny, ktorá v 15 novelizačných bodoch upravila predovšetkým postup pri odstraňovaní nepôvodných a inváznych druhov rastlín (§ 7b) a opätovne upravila podmienky pri výrube drevín (§ 47 a súvisiace).

Účinnosť od 1. decembra 2014 nadobudol zákon č. 324/2014 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon NR SR č. 278/1993 Z. z. o správe majetku štátu v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Tento predpis v siedmich novelizačných bodoch zmenil aj zákon o ochrane prírody a krajiny, a to podmienky prenájmu nehnuteľného majetku štátu, nachádzajúceho sa v chráneným územiach s 3. až 5. stupňom ochrany (§ 94).

Dňom 1. januára 2015 nadobudol účinnosť zákon č. 314/2014 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Tento zákon obsahoval aj 22 novelizačných bodov, ktoré zmenili a doplnili aj zákon o ochrane prírody a krajiny a týkali sa predovšetkým postupu pri hodnotení vplyvov plánov alebo projektov na územia európskej sústavy chránených území (§ 28). Zároveň sa upravil zoznam činností, ktoré vykonáva alebo obstaráva Štátna ochrana prírody SR a na ktoré sa nevzťahujú zákazy alebo súhlasy podľa tohto zákona.

V súvislosti s viacnásobnou novelizáciou zákona o ochrane prírody bola novelizovaná aj jeho vykonávacia vyhláška, a to vyhláškou MŽP SR č. 158/2014 Z. z., ktorou sa mení a dopĺňa vyhláška MŽP SR č. 24/2003 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov. Táto vyhláška nadobudla účinnosť 15. júna 2014 a mala 48 novelizačných bodov. Ustanovila okrem iného aj zoznamy nepôvodných a inváznych druhov rastlín a živočíchov a spôsoby ich odstraňovania (prílohy č. 2 až 3a vyhlášky), spresnili sa podrobnosti o ochrane, ošetrovaní a udržiavaní drevín a podmienky na vydávanie súhlasu na výrub drevín a ich vyznačovania (§ 17), doplnilo sa nové znenie týkajúce sa podrobností o kompenzačných opatreniach podľa 28 ods. 11 zákona (§ 17a vyhlášky a príloha č. 15), upravili sa zoznamy chránených druhov rastlín a živočíchov a ich spoločenská hodnota (prílohy č. 5 a 6) a zoznam vybraných druhov živočíchov a podmienky ich ochrany (príloha č. 9), upravili sa obsahy niektorých dokumentácií ochrany prírody (príloha č. 18, 19, 25), upravil sa vzor správy o výsledku prieskumu a výskumu chránených území (príloha č. 25 E), spoločenská hodnota druhov vtákov (príloha č. 32), boli upravené parametre pre stanovenie spoločenskej hodnoty drevín (príloha č. 33 B) a iné.

Aktuálne znenia uvedených predpisov (aj vybraných iných predpisov súvisiacich s ochranou prírody a krajiny) sú prístupné na webovej stránke ŠOP SR v časti O nás – Legislatíva (http://www.sopsr.sk/web/?cl=113).

Stránky, kde možno vyhľadávať legislatívne predpisy, sú napr. Zbierka zákonov (www.zbierka.sk – jednotlivé zákony a ich novely, až na výnimky nie aktuálne znenia zákonov), jednotný automatizovaný systém právnych informácií (www.jaspi.justice.gov.sk – stránku spravuje Ministerstvo spravodlivosti SR a nachádzajú sa na nej aktuálne úplné znenia zákonov) a nakoniec stránka www.zakonypreludi.sk, kde sa zverejňuje aktuálne úplné znenie zákonov aj s farebným odlíšením posledných zmien.

Ing. Branislav Faško
ŠOP SR

Prehľad vývoja stavu právnej ochrany chránených území v rokoch 2012 až 2014

Rok 2012

V roku 2012 bolo vyhlásených 15 maloplošných chránených území, z toho bolo 12 chránených areálov (Pečniansky les, Demänovská slatina, Sihoť, Svarkovica, Pri Orechovom sade, Juhásove slance, Komárňanské slanisko, Pavelské slanisko, Šurianske slaniská, Beležír, Šranecké piesky a Bežnisko), dve prírodné rezervácie (Smrekovica a Vanišovec) a jedna prírodná pamiatka (Beliansky potok). Všetky uvedené územia sú súčasťou území európskeho významu.

Aktualizovaných bolo deväť maloplošných chránených území. Zvýšená bola rozloha CHA Gavurky, PR Dálovský močiar a PR Ťahan, všetky územia sú zároveň aj ÚEV. Znížený stupeň ochrany bol v PP Briestenské skaly (vyhláška vydaná v 2011). Vyhlásené bolo ochranné pásmo PP Jelenecká jaskyňa. Štyri PP – jaskyne boli vyhlásené za verejnosti voľne prístupné jaskyne (Dekrétova jaskyňa, Kamenná diera, Jánošíkova skrýša a Mara).

Účinnosť nadobudli vyhlášky o zrušení šiestich chránených území. Z toho päť bolo chránených areálov (Kátovské jazero, Padelek, Starý rybník, Lipnica a Banskoštiavnická kalvária) a jedna prírodná rezervácia (Klíča).

Rok 2013

V roku 2013 nadobudla účinnosť vyhláška MŽP SR o vyhlásení Chráneného vtáčieho územia Levočské vrchy. Bolo to posledné ešte nevyhlásené územie z národného zoznamu chránených vtáčích území.

PP Beliansky potok, foto K. Kisková

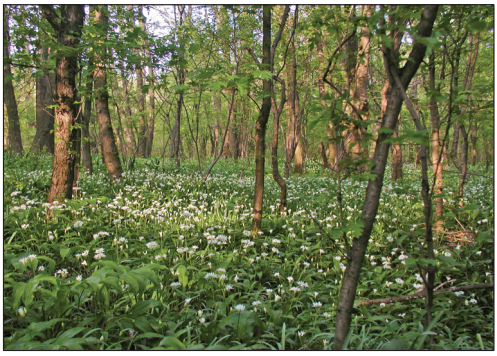

CHA Pečniansky les, foto R. Michalka

Účinnosť nadobudla vyhláška o vyhlásení šiestich PP – jaskýň za verejnosti voľne prístupné jaskyne (Jaskyňa v Havranej skale, Zelená jaskyňa, Biela jaskyňa, Hatinská jaskyňa, Hutnianska jaskyňa a Peško).

Zrušený bol chránený areál Parčík pri Avione.

Rok 2014

V roku 2014 nebolo vyhlásené žiadne nové chránené územie. V januári 2014 nadobudla účinnosť novela zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov, podľa ktorej väčšinu chránených území bude vyhlasovať vláda SR nariadením. Toto spôsobilo spomalenie procesu vyhlasovania ďalších chránených území.

Aktualizované boli predpisy o troch chránených územiach. Zvýšená bola rozloha NPR Suchý vrch (zároveň súčasť ÚEV) a znížená bola rozloha CHA Malachovské skalky. Bola aktualizovaná aj vyhláška o Chránenom vtáčom území Dunajské luhy, ale bez zmeny rozlohy.

Zrušené boli dve chránené územia – prírodné rezervácie Pod Rígľom a Pod Demjatou.

Ing. Branislav Faško
ŠOP SR

Prehľad chránených území národnej sústavy
stav k 31. 12. 2014

Národné parky			
Názov	**Výmera (v ha)**	**Výmera ochranného pásma (v ha)**	**Rok vyhlásenia, aktualizácie**
NP Malá Fatra	22 630,0000	23 262,0000	1967 ako CHKO, 1988
NP Muránska planina	20 317,8021	21 697,9644	1977 ako CHKO, 1997
NP Nízke Tatry	72 842,0000	110 162,0000	1978, 1997
Pieninský NP	3 749,6226	22 444,1676	1967, 1997
NP Poloniny	29 805,0514	10 973,2893	1997
NP Slovenský kras	34 611,0832	11 741,5677	1973 ako CHKO, 2002
NP Slovenský raj	19 763,0000	13 011,0000	1964 ako CHKO, 1988
TANAP	73 800,0000	30 703,0000	1948, 1987, 2003
NP Veľká Fatra	40 371,3433	26 132,5817	1974 ako CHKO, 2002
Spolu 9 NP:	**317 889,9026**	**270 127,5707**	

Chránené krajinné oblasti		
Názov	**Výmera (v ha)**	**Rok vyhlásenia, prípadne aktualizácie**
Biele Karpaty	44 568,0000	1979, 1989, 2003
Cerová vrchovina	16 771,2273	1989, 2001
Dunajské luhy	12 284,4609	1998
Horná Orava	58 738,0000	1979, 2003
Kysuce	65 462,0000	1984
Latorica	23 198,4602	1990, 2004
Malé Karpaty	64 610,1202	1976, 2001
Poľana	20 360,4804	1981, 2001
Ponitrie	37 665,4100	1985
Strážovské vrchy	30 979,0000	1989
Štiavnické vrchy	77 630,0000	1979
Vihorlat	17 485,2428	1973, 1999
Východné Karpaty	25 307,1072	1977, 2001
Záhorie	27 522,0000	1988
Spolu 14 CHKO:	**522 581,5090**	

Výmera 9 NP (6,48 % rozlohy SR), **ochranných pásiem NP** (5,51 % rozlohy SR) a **14 CHKO** (10,66 % rozlohy SR) tvorí spolu **22,65 % (1 110 599 ha)** z územia SR (4 903 400 ha).

Veľkoplošné chránené územia a ich ochranné pásma				
Kategória	**Počet**	**Výmera chráneného územia (ha)**	**Výmera ochranného pásma (ha)**	**% z rozlohy SR (aj s OP)**
Chránené krajinné oblasti	14	522 582	-	10,66
Národné parky	9	317 890	270 128	11,99
Spolu CHKO + NP - počet	23	-	-	-
Spolu CHKO + NP – rozloha	**1 110 599 ha**	**840 471**	**270 128**	**22,65**

Maloplošné chránené územia a ich ochranné pásma				
Kategória	**Počet**	**Výmera chráneného územia (ha)**	**Výmera ochranného pásma (ha)**	**% z rozlohy SR (aj s OP)**
Chránené krajinné prvky	1	3	-	0,00
Chránené areály	172	11 015	2 425	0,27
Prírodné rezervácie (vrátane 2 súkromných)	390	14 229	301	0,3
Národné prírodné rezervácie	219	84 407	2 239	1,76
Prírodné pamiatky (bez jaskýň a vodopádov)	218	1 586	207	0,04
Prírodné pamiatky – verejnosti voľne prístupné jaskyne	41	0	31	0,00
Prírodné pamiatky – ostatné vyhlásené jaskyne	7	0	261	0,01
Prírodné pamiatky – prírodné vodopády	0	0	0	0,00
Národné prírodné pamiatky (bez jaskýň a vodopádov)	11	59	27	0,00
Národné prírodné pamiatky – jaskyne	44	0	3 055	0,06
Národné prírodné pamiatky – prírodné vodopády	5	0	0	0,00
Spolu MCHÚ – počet	**1 108**	**-**	**-**	**-**
Spolu MCHÚ – rozloha	**119 844 (MCHÚ + OP)**	**111 299**	**8 545**	**2,44**

Na území CHKO sa nachádza spolu 246 maloplošných chránených území (MCHÚ) s celkovou výmerou (spolu s ich ochrannými pásmami) 12 469 ha (2,4 % z územia CHKO), **na území NP** to je 212 MCHÚ s celkovou výmerou (spolu s ich OP) 72 603 ha (22,8 % z územia NP), **na území ochranných pásiem NP** to je 68 MCHÚ s celkovou výmerou (spolu s ich OP) 2 487 ha (0,9 % z územia OP NP) a **na území mimo CHKO, NP a OP NP v tzv. voľnej krajine** sa nachádza 583 MCHÚ s celkovou výmerou (spolu s ich OP) 32 287 ha (0,9 % z rozlohy tzv. voľnej krajiny a 27,0 % z celkovej výmery MCHÚ vrátane ich OP) v SR. Výmera všetkých **MCHÚ** (vrátane ich OP) tvorí 2,44 % územia Slovenska.

Prehľad chránených území v Slovenskej republike podľa druhov a stupňov ochrany

Stupeň ochrany*	Kategória**	Výmera (ha)	% z územia SR
1. stupeň	voľná krajina	3 761 257	76,70
2. stupeň	CHKO***, OP NP***, zóny D	759 919	15,50
3. stupeň	NP***, CHA, OP CHA, OP PR, OP NPR, OP PP, OP NPP, zóny C	269 788	5,50
4. stupeň	NPR, PR, NPP, PP, CHA, OP NPR, OP PR, OP NPP, OP PP, zóny B	18 823	0,38
5. stupeň	NPR, PR, NPP, PP, zóny A	93 613	1,91
2. – 5. stupeň	**osobitne chránené časti prírody klasifikované stupňami ochrany**	**1 142 143**	**23,29**

* *nie sú uvádzané územia, ktoré nemajú stupeň ochrany (CHVÚ a ochranné pásma PP – jaskýň)*
** *nie sú uvádzané PP „zo zákona“ a OP MCHÚ „zo zákona“*
*** *výmera mimo MCHÚ*

Celková výmera osobitne chránenej prírody v Slovenskej republike, klasifikovanej stupňami ochrany (2. až 5. stupeň ochrany), teda mimo chránených vtáčích území a ochranných pásiem jaskýň, je 1 142 143 ha, čo predstavuje 23,29 % z územia Slovenska.

Okrem uvedeného sa na území Slovenskej republiky nachádzajú územia, ktoré nie sú klasifikované stupňami ochrany – 41 vyhlásených chránených vtáčích území s celkovou výmerou 1 282 811 ha a 20 jaskýň (14 NPP a 6 PP) s vyhláseným ochranným pásmom s celkovou výmerou 3 347 ha (veľká časť ich území sa prekrýva s ostatnými chránenými územiami).

Chránené vtáčie územie

Kategória	Počet	Výmera ochranných pásiem (v ha)
vyhlásené chránené vtáčie územia	40	1 237 213,3839 (25,23 %)

Ing. Branislav Faško
ŠOP SR

Prehľad stavu právnej ochrany chránených stromov v rokoch 2011 – 2014

Prehľad stavu právnej ochrany v roku 2011

Názov CHS	Počet chránených stromov v roku 2011			Dátum účinnosti/ schvaľovací predpis
	vyhlásených (nové návrhy)	aktualizovaných (zmeny)	zrušených	
Dub letný v Krškanoch			X	1. 2. 2011/vyhláška KÚŽP v Nitre č. 2/2011 zo 14. 1. 2011
Citronovníkovec trojlistý			X	1. 2. 2011/vyhláška KÚŽP v Nitre č. 2/2011 zo 14. 1. 2011
Komjatická jedľa			X	1. 2. 2011/vyhláška KÚŽP v Nitre č. 2/2011 zo 14. 1. 2011
Pagaštan na Hlavnom námestí			X	1. 2. 2011/vyhláška KÚŽP v Nitre č. 2/2011 zo 14. 1. 2011
Dub cerový			X	1. 2. 2011/vyhláška KÚŽP v Nitre č. 2/2011 zo 14. 1. 2011
Gaštan v Ostrej Lúke			X	1. 2. 2011/vyhláška KÚŽP v Banskej Bystrici č. 3/2011 z 18. 1. 2011
Dub v Rakovci nad Ondavou I			X	1. 2. 2011/vyhláška KÚŽP v Košiciach č. 3/2011 z 18. 1. 2011
Vyšnoorlická lipa		X		1. 6. 2011/vyhláška KÚŽP v Prešove č. 1/2011 z 20. 5. 2011
Ražňanská lipa			X	1. 6. 2011/vyhláška KÚŽP v Prešove č. 2/2011 z 20. 5. 2011
Alvinczyho agát			X	1. 6. 2011/vyhláška KÚŽP v Košiciach č. 7/2011 z 23. 5. 2011
Dve lipy			X	1. 6. 2011/vyhláška KÚŽP v Trenčíne č. 2/2011 z 26. 5. 2011
Smrek pichľavý na Malej ulici			X	15. 12. 2011/vyhláška KÚŽP v Bratislave č. 13/2011 zo 16. 11. 2011

Prehľad stavu právnej ochrany v roku 2012

Názov CHS	Počet chránených stromov v roku 2012			Dátum účinnosti/ schvaľovací predpis
	vyhlásených (nové návrhy)	aktualizovaných (zmeny)	zrušených	
Ginko v Rimavskej Sobote			X	1. 2. 2012/vyhláška KÚŽP v Banskej Bystrici č. 1/2012 z 13. 1. 2012
Borovica v Krčave			X	15. 5. 2012/vyhláška KÚŽP Košice č. 1/2012 z 30. 4. 2012

Prehľad stavu právnej ochrany v roku 2013

Názov CHS	Počet chránených stromov v roku 2012			Dátum účinnosti/ schvaľovací predpis
	vyhlásených (nové návrhy)	aktualizovaných (zmeny)	zrušených	
Jaseň v parku v Chtelnici			X	1. 7. 2013/vyhláška Obvodného úradu životného prostredia Trnava č. 2/2013 zo 6. 6. 2013
Banskobystrické ľaliovníky			X	1. 10. 2013/vyhláška Obvodného úradu životného prostredia Banská Bystrica č. 4/2013 z 21. 8. 2013
Lipy vo Veľkrope			X	1. 10. 2013/vyhláška Obvodného úradu životného prostredia Prešov č. 4/2013 z 21. 8. 2013

V **roku 2014** nebol vyhlásený, zmenený (aktualizovaný) alebo zrušený ani jeden chránený strom.

Ing. Milan Krištof
ŠOP SR

Prehľad chránených stromov Slovenska podľa okresov a krajov evidovaných v štátnom zozname k 31. 12. 2014

Okres	Počet
Bratislava I	21-26-20
Bratislava II	0-0-0
Bratislava III	0-0-0
Bratislava IV	2-2-2
Bratislava V	0-0-0
Malacky	0-0-0
Pezinok	3-5-3
Senec	2-2-2
Bratislavský kraj spolu:	**28-35-23**
Trnava	8-10-6
Dunajská Streda	13-37-5
Galanta	6-7-5
Hlohovec	2-2-2
Piešťany	2-3-2
Senica	2-2-2
Skalica	1-4-1
Trnavský kraj spolu:	**34-65-13**
Banská Bystrica	19-135-12
Banská Štiavnica	5-17-5
Brezno	0-0-0
Detva	4-4-3
Krupina	4-4-4
Lučenec	2-5-2
Poltár	3-14-3
Revúca	9-52-7
Rimavská Sobota	2-2-2
Veľký Krtíš	13-17-9
Zvolen	6-19-6
Žarnovica	14-21-9
Žiar nad Hronom	8-12-7
Banskobystrický kraj spolu:	**89-302-36**
Trenčín	4-10-4
Bánovce nad Bebravou	1-1-1
Ilava	9-12-8
Myjava	4-4-3
Nové Mesto nad Váhom	4-34-3
Partizánske	1-1-1
Považská Bystrica	8-12-3
Prievidza	11-24-7
Púchov	4-4-4
Trenčianský kraj spolu :	**46-102-18**
Prešov	2-2-2
Bardejov	0-0-0
Humenné	6-6-5
Kežmarok	2-2-2
Levoča	2-4-2
Medzilaborce	1-1-1
Poprad	4-9-3
Sabinov	3-4-3
Snina	3-3-3
Stará Ľubovňa	3-25-3
Stropkov	3-3-1
Svidník	12-26-3
Vranov nad Topľou	5-5-4
Prešovský kraj spolu :	**46-90-17**
Nitra	2-2-2
Komárno	2-68-2
Levice	13-20-10
Nové Zámky	11-80-9
Šaľa	2-2-2
Topoľčany	2-2-2
Zlaté Moravce	3-21-2
Nitriansky kraj spolu:	**35-195-14**
Košice I	5-7-5
Košice II	1-29-1
Košice III	0-0-0
Košice IV	0-0-0
Košice-okolie	6-7-4
Gelnica	2-6-1
Michalovce	3-3-2
Rožňava	9-32-3
Sobrance	3-3-2
Spišská Nová Ves	4-5-4
Trebišov	5-9-3
Košický kraj spolu :	**38-101-16**
Žilina	31-63-9
Bytča	8-16-4
Čadca	6-31-3
Dolný Kubín	20-54-8
Kysucké Nové Mesto	12-20-5
Liptovský Mikuláš	15-19-5
Martin	8-14-4
Námestovo	8-8-4
Ružomberok	12-124-5
Turčianske Teplice	3-3-2
Tvrdošín	4-9-1
Žilinský kraj spolu :	**127-361-21**
SLOVENSKO:	**443-1251-65**

Vysvetlivky, napríklad: 470-1289-67
470 *– počet chránených stromov a ich skupín vrátane stromoradí*
1289 *– počet jedincov chránených stromov*
67 *– počet druhov stromov*

Ing. Milan Krištof, ŠOP SR

Záchrana netopierov

Zamestnanci Regionálneho centra ochrany prírody v Prešove (RCOP Prešov) v jarných mesiacoch okrem migrujúcich obojživelníkov zachraňovali aj netopiere. Tie sa preberali zo zimného spánku a vyhladované sa snažili nájsť si potravu aj počas dňa. Nedostatok síl po dlhej zime spôsobil, že ľudia nachádzali netopiere nielen uviaznuté v bytových domoch, ale aj na chodníkoch alebo trávnikoch na sídlisku.

Posledné dva marcové týždne riešili zamestnanci RCOP Prešov takmer denne telefonáty kvôli nálezom netopierov v okolí panelákov, hlavne na sídlisku Sekčov. Odchytené netopiere dočasne umiestnili v chovnej stanici a po dokŕmení vypustili na slobodu. Celkom sa v chovnej stanici nachádzalo vyše sto netopierov druhu raniak hrdzavý. Ide o väčšieho netopiera, ktorého dĺžka tela dosahuje 6 – 8 cm a rozpätie krídel až 35 cm. V minulosti sa tento druh vyskytoval v lesoch, kde využíval hlavne stromové dutiny. S úbytkom starých stromov sa kolónie začali presúvať na panelové sídliská. Ako úkryty využívajú duté priestory v strešných atikách a fasádach bytoviek. Kolónie netopierov využívajú často štrbiny medzi panelmi na miestach, kde je vypadnutá izolácia. Tento presun do ľudských sídlisk si zapríčinil čiastočne aj človek sám, pretože dlhodobo odstraňuje z lesov staré stromy, ktoré predtým poskytovali úkryty pre vtáky aj netopiere.

Vyrušovanie netopierov počas zimného spánku im spôsobuje zvýšený výdaj energie, ktorú si však nemajú čím doplniť. Takéto jedince sú potom príliš zoslabnuté a majú problém prežiť do jari. Zamestnanci RCOP Prešov už začiatkom marca nakŕmili vyše 60 jedincov. Keďže kŕmenie netopierov je zdĺhavá práca, na pomoc si zavolali študentov ekológie z Prešovskej univerzity. Kŕmenie jedného netopiera zaberie minimálne 15 minút denne a kŕmili sa tri dni po sebe. Následne boli opätovne zazimované v pivničných priestoroch s konštantnou teplotou 6 stupňov.

Začiatkom apríla, kedy nočné teploty neklesajú pod nulu, je to aj signál pre netopiere, aby sa prebrali zo zimného spánku. Zamestnanci RCOP Prešov v týchto dňoch dokrmovali najviac zoslabnutých jedincov a vypúšťali ich na viacerých lokalitách, aby mali možnosť nachytať si dostatok potravy a nájsť vhodný úkryt. Túto zimu sa podarilo vďaka dobrovoľníkom zo Spoločnosti pre ochranu netopierov zachrániť aj vyše 300 netopierov, ktoré uviazli na jednom balkóne v Šarišských Michaľanoch. Bez pomoci by sa tieto netopiere nemali šancu dostať na slobodu.

Netopiere sú človekom vnímané negatívne a sú opradené rôznymi mýtmi. Pravdou však je, že sú to veľmi užitočné živočíchy. Jeden netopier dokáže za noc skonzumovať 2 000 – 3 000 komárov. Kolónia netopierov tak dokáže udržať množstvo škodlivého hmyzu v okolí ľudských príbytkov na prijateľnej hranici. Netopiere sú súčasťou našej prírody a majú nezastupiteľné miesto v našej prírode. Je preto vecou každého z nás, aby sme prírodu chránili a v prípade potreby jej podali pomocnú ruku ako prešovskí ochranári netopierom.

Ing. Marta Hrešová
RCOP Prešov

Dve úspešné prekládky bocianích hniezd

V súvislosti so zmenou hniezdnej biológie bociana bieleho (*Ciconia ciconia*), ktorý v posledných desaťročiach pri stavbe hniezd výrazne preferuje stĺpy elektrických vedení, je čoraz bežnejšou praxou prekládka, resp. inštalácia bocianích hniezd na samostatne postavené stĺpy s umelou hniezdnou podložkou – podstavcom (UHP).

Začína demontáž UHP aj s hniezdom v Svinnej foto: J. Májsky

O niektorých problémoch spojených s montážou UHP na tzv. živé elektrické stĺpy, ktoré sú pod napätím, skúsenostiach s novými modelmi UHP, zmenšovaním objemných starých hniezd či budovaním zábran na elektrických stĺpoch v trenčianskom regióne som stručne informoval na stránkach CHÚS pred pár rokmi (Májsky 2009). Situácia s hniezdením tohto druhu sa nejako podstatne nezmenila, vzniknuté problémy sa snažíme riešiť operatívne tak, aby boli spokojné všetky zainteresované strany, teda bociany, energetici i majitelia pozemkov, na ktorých stojí elektrický stĺp, resp. stĺp s UHP. Ideálne je, keď má záujem o riešenie problémov s bocianími hniezdami príslušný obecný úrad. Našťastie, v posledných dvoch rokoch sme zaznamenali veľmi dobrú spoluprácu s energetikmi (ZSE, resp. Západoslovenská distribučná) i samosprávami. Energetici nezávisle od nás monitorujú problematické hniezda bocianov na stĺpoch sekundárnej elektrickej siete a obyčajne po konzultácii s pracovníkmi ŠOP SR, niekedy keď tlačí čas aj bez informovania o akcii, operatívne v mimohniezdnom období zabezpečia výrobu i montáž UHP. Z posledných prípadov možno spomenúť bocianie hniezdo v Trenčíne-Opatovej, o ktoré sa intenzívne zaujíma trenčianska verejnosť. Keďže hniezdo spôsobovalo elektrické skraty, montáž UHP problém vyriešil.

Hniezdo s UHP je na zemi pripevnené na nový stĺp, foto: J. Májsky

Podstatne náročnejšie sú situácie, pri ktorých treba pôvodné hniezdo zlikvidovať a bocianom zabezpečiť náhradný domov. V prípadoch, keď je novo postavený stĺp s UHP v tesnej blízkosti, obyčajne problémy nevzniknú a vtáky si rýchlo zvyknú na nové hniezdo. S tým ako rastie vzdialenosť nového hniezda od pôvodného, sa zvyšuje aj riziko odmietnutia nového „bývania“. Preto sme v roku 2014 s malou dušičkou očakávali, aký bude výsledok prekládky hniezda spolu s UHP z elektrického stĺpa na samostatne situovaný stĺp v obci Svinná. Išlo totiž o vzdialenosť cez 90 m, našťastie vo veľmi prehľadnej časti obce bez zástavby. Naše obavy sa ukázali ako zbytočné a bociany si staronové hniezdo na novej lokalite osvojili a vyviedli tu štyri mláďatá. Hoci vždy energetikom zdôrazňujeme, že pôvodné hniezdo netreba prekladať a jednoduchšie je vybudovať základy nového hniezda z konárov na dne UHP, aj v tomto prípade sme ich nepresvedčili.

Nový stĺp je pomocou žeriava osadený a zabetónovaný, foto: J. Májsky

Hniezdo, ktoré si bociany postavili na el. stĺpe, spôsobovalo v Bošáci skraty, foto: J. Májsky

Preložené hniezdo v Svinnej sa bocianom zapáčilo, foto: J. Májsky

Z fotografií vidno, že UHP s hniezdom sa najprv demontovala, previezla, namontovala na nový stĺp v horizontálnej polohe a nakoniec žeriav zasadil stĺp do pripravenej jamy, ktorá bola zasypaná betónom. Samozrejme, že hniezdo nebolo príliš veľké. S pol tony ťažkým hniezdom – mali sme aj také (Opatovce), by to nebolo možné. S podobnou situáciou sme sa mali možnosť stretnúť v predjarí 2015, keď bolo nutné preniesť len rok staré hniezdo z elektrického stĺpa na novo postavený stĺp s UHP v Bošáci. V tomto prípade energetici najprv vztýčili stĺp aj s UHP a potom naň umiestnili pôvodné hniezdo. Nielen nás, ale aj obyvateľov obce potešil prílet bociana, ktorý rýchlo pochopil novú situáciu, bohužiaľ, zostal na hniezde osamotený. Dúfame, že v nasledujúcom roku sa pár skompletizuje. V Bošáci sme mali možnosť prvýkrát vidieť aj nový typ zábrany, ktorú energetici namontovali na stĺp, z ktorého bolo odstránené hniezdo. Dva prekrížené oblúky by mali teoreticky zabrániť ďalšiemu hniezdeniu, no v jednom z televíznych šotov bolo vidno, ako

Pracovníci zo Západoslovenskej distribučnej v marci 2015 hniezdo opatrne zložili a preniesli na nový stĺp s UHP, foto: J. Májsky

Bohužiaľ, na nové hniezdo v Bošáci priletel na jar 2015 len jeden bocian, foto: T. Helíková

vtáky tento „novotvar“ zakomponovali do hniezda. Zrejme bude treba navrhnuté riešenie prehodnotiť a vylepšiť. Bociany sú nepredvídateľne tvrdohlavé, preto energetici zvyčajne v blízkosti odstráneného hniezda namontujú na najbližšie stĺpy jednoduché oblúkové zábrany, ktoré nahradili staršie hrebeňové zábrany. Až prax zrejme ukáže, akú budú mať účinnosť.

Nový typ zábrany na pôvodnom stĺpe má odradiť bociany od stavby hniezda, foto: J. Májsky

Literatúra:
MÁJSKY, J., 2009: Bocianie hniezdne problémy. Chránené územia Slovenska, 78 : s. 10-12.

RNDr. Jozef Májsky
Správa CHKO Biele Karpaty

Tento typ zábrany namontovali energetici na stĺpy elektrického vedenia v blízkosti hniezda foto: J. Májsky

Prvé jarné sčítanie medveďa hnedého (*Ursus arctos*) na vybraných lokalitách v Národnom parku Veľká Fatra a v jeho ochrannom pásme (apríl – máj 2015)

Dňa 30. 4. 2015 sa uskutočnilo prvé jarné veľkoplošné sčítanie medveďa hnedého v NP Veľká Fatra a v jeho ochrannom pásme na vybraných lokalitách. Lokality boli vybrané v spolupráci s jednotlivými poľovnými združeniami alebo subjektmi na základe dovtedajších pozorovaní, ako aj s ohľadom na kŕmenie počas zimných mesiacov alebo v predchádzajúcich rokoch, nakoľko tak stúpa šanca, že tieto lokality medvede navštevovali aj v minulosti a že ich poznajú ako miesta, kde sa nachádza potrava. Stúpajú tak šance na opätovné návštevy lokalít medveďom. Sčítanie sa realizovalo ako súčasť projektu ŠF Výskum a monitoring veľkých šeliem a mačky divej na Slovensku (ITMS: 22140).

Metodiku sčítania sme použili podobnú ako v prípade sčítaní medveďov v CHKO Poľana. Sčítanie sa konalo na 43 dohodnutých lokalitách, vzdialených od seba aspoň 2 – 4 km v termíne 30. 4. 2015 v čase od 17.00 do 23.00 hod. z poľovníckych posedov, prípadne z auta. Termín sčítania bol viazaný na spln mesiaca pre lepšiu viditeľnosť počas nočných hodín. Sčítanie sa zrealizovalo z iniciatívy ŠOP SR – Správa NP Veľká Fatra v spolupráci s jednotlivými poľovnými združeniami, poľovnými subjektmi za účasti ich členov, členov Stráže prírody a dobrovoľníkov na ploche približne 66 000 ha. So žiadosťou o spoluprácu sme oslovili nasledovné subjekty s uvedeným výsledkom a počtom lokalít dohodnutých na sčítanie:

Lesy SR, š. p. – Lesná Správa Staré Hory – tri lokality (Bunker, Turecká, Muráň)

Mestské lesy Banská Bystrica – štyri lokality (Slivová, Rovne, Rapkiná, Loger)

Devana – odmietli spoluprácu, jedna lokalita kontrolovaná z auta

PZ Žiarec – Háj – jedna lokalita (Čremošnianske lúky)

PZ Mošovce – jedna lokalita (Pri Kríži)

PZ Boriny – Ďanová – odmietli spoluprácu

PZ Jasienok – Blatnica – dve lokality

Lesy SR, š. p., Lesná správa Martin – Gader – päť lokalít (Vápenná, Škap,

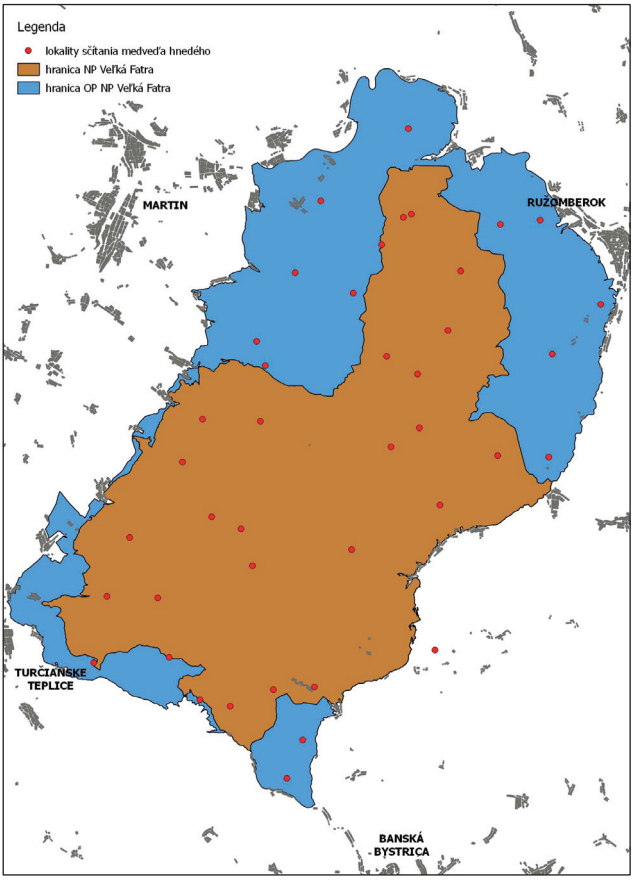

Lokality jarného sčítania medveďa hnedého v NP Veľká Fatra

Lokalita Zelenô, veľký samec, cca 250 – 270 kg

Selenec, Dropkov, Kozia)
PR Borišov – Necpaly – odmietli spoluprácu
PZ – Necpaly – Žabokreky – jedna lokalita
PZ Lysec – Hôsec – Belá – odmietli spoluprácu – jedna lokalita kontrolovaná fotopascou členom združenia
PZ – Jarabina – Turčianske Jaseno – dve lokality (Lúky, Jazovčie)
PZ Turčianska Štiavnička – dve lokality (Barbora, Prieložnica)
PZ Kľak – Podhradie – tri lokality (Príslop, Kopa, Podhradie)
Lesy SR, š. p., Lesná správa Ľubochňa – osem lokalít (Chmeliancova lúka, Kečka, Čepeľová, Salatín, Krivá, Rakytov, Blatná, Trojcestie)
PZ Bystrô – Hubová – jedna lokalita
PZ Smrekovica – Mestské lesy, s. r. o., Ružomberok, – štyri lokality (Loviská, Vlkolínec, Grúň, Škútovky)
PS RRR – Rakytov – Skalnô – dve lokality
PZ Suchá – Zelenô – Liptovské Revúce – dve lokality (Magura, Zelená)

Pôvodne plánovaný termín sčítania medveďov sme z 2. 4. 2015 presunuli o mesiac neskôr kvôli nepriaznivým a nerovnakým klimatickým podmienkam – v severnej a východnej časti Veľkej Fatry bolo v tom čase v stredných a vyšších polohách ešte stále veľa snehu a ďalšie intenzívne sneženie prišlo aj v nasledujúci deň spolu s výrazným ochladením. Naopak v západnej a južnej časti Veľkej Fatry bol už pohyb medveďov okolo vnadísk (s prikrmonavaním) pravidelný. Rovnako sme v území v tomto čase ešte okrem dvoch prípadov nezaznamenali ani pohyb medvedíc s mláďatami, čo sme považovali za výraznú nevýhodu a potenciálne skreslenie výsledkov sčítania.

Týždeň pred vlastným sčítaním sme začali lokality pripravovať. Zakúpila sa kukurica (0,5 m/1 vnadisko), ktorou sa na dohodnutých miestach kŕmilo približne každý druhý deň jedným vedrom kukurice. Pre zosilnenie atraktivity vnadísk bol

Medvede v Belianskej doline

aplikovaný aj bukový decht a kukuričná aróma. Niektoré PZ pomáhali s vnadením z vlastných zdrojov (ML Banská Bystrica, PZ Jarabina – Turčianske Jaseno, ML Ružomberok, PS RRR Rakytov). Počas prípravy lokalít sme pobytové znaky medveďov zaznamenali na 27 lokalitách.

V deň sčítania sa mali zaznamenávať všetky jedince medveďa, pokiaľ by to bolo možné pohlavie a vek medveďa, prípadne zvláštne znaky medveďa, veľkosť, odhadovanú hmotnosť a čas príchodu medveďa na lokalitu. 24 lokalít bolo sledovaných aj fotopascami, ktoré zapožičali jednotlivé PZ, NLC, prípadne dobrovoľníkmi podieľajúcimi sa na sčítaní.

Výsledky:

41 lokalít sa kontrolovalo aj fyzicky z posedov či auta, dve lokality len s pomocou fotopascí. Počas sčítania 29. 4. 2015 bol zo 41 lokalít medveď priamo vizuálne pozorovaný len na piatich z nich: Vlkolínec – 1 medveď cca 80 kg, Blatnic-

ká dolina – 1 samica tmavá + 1 mláďa, Ľubochnianska dolina – dvakrát mladý medveď okolo 80 kg (jeden z nich bol niekoľko dní po sčítaní odchytený – samica Lesanka, 72 kg, ušná zn. č. 5), Rakša – dolina Mača – 5 medveďov (samica + 1 mláďa, 1 samec, 2 mladé medvede). Na lokalite Slivová – ML B. Bystrica medveď bol v blízkosti vnadiska, bolo ho počuť, ale do odchodu pozorovateľov vnadisko nenavštívil. Vizuálne sa spolu odpozorovalo 10 medveďov.

Na lokalitách, ktoré boli vybavené fotopascou,

Medveď Šimon – Príslop

už niekoľko dní pred dňom sčítania a po ňom medvede vnadisko navštevovali pravidelne. Jednoznačne identifikovateľné medvede z fotografií z fotopascí do celkového počtu jedincov počítame:

Rapkiná – 1 menší medveď do 80 kg 28. – 29. 4. 2015

Slivová – 1 mladý medveď 3 – 4-ročný, vysoká srsť na hrbe – „Pankáč", nafotený 1. 5. 2015 o 1.05 h – 2 medvede okolo 100 kg, 30. 4. 2015 o 00.20 h

Japeň – 1. 5. 2015 – medveď okolo 150 kg o 4.15 h vizuálne pozorovanie na lokalite mimo dohodnutých vnadísk

Belianska dolina – 29. 4. 2015, 2 medvede okolo 4 – 7 rokov, cca 80 – 100 kg, výrazná biela kresba v oblasti krku, sfarbenie čiernohnedé

Čremošnianske lúky – 29. 4. 2015, medveď cca 180 – 200 kg, samec
– samica a jedno mláďa

Jasenská dolina – Jazovčie – samec Rišo – ušná zn. č. 4., 2. 5. 2015 o 8.16 h

Jasenská dolina – 27. 4. 2015 Rišo o 1.54 h – medveď, samec okolo 200 kg, 27. 4. 2015 o 3.03 h, aj 29. 4. o 8.08 h

Zelená dolina – 200 – 250 kg. Samec (?) – 29. 4. 2015 o 21.30 až do 1.31 h 30. 4. 2015

Škútovky – o 3.39 h 30. 4. 2015 – samica s mláďaťom vlaňajším

Skalnô – medveď okolo 100 – 120 kg, strieborné boky a výrazná tmavá kresba na hrbe 4. 5. 2015

Blazkova – samica s mláďaťom vlaňajším 8. 5. 2015, zrejme tá istá, čo sa odfotila na Škútovkách
– samec tmavý okolo 200 kg
– medveď s hlavou a krkom sfarbeným do zlata, zlatavé sfarbenie pokračuje do stratena aj na chrbte okolo chrbtice, inak hnedý, okolo 100 kg
– medveď so zvyškom goliera, okolo 120 kg

Turecká – 7. 5. 2015 – mladší medveď o 2.32 h okolo 80 kg

Ostatné pozorovania:

Bystrô – Macek – pozorovanie medvedice + 2 medvieďatá tohtoročné – apríl 2015

Gader – Selenec – medvedica + 2 mladé z minulého toku – apríl 2015 (Žiak, Dulla)

Gader a Belianska dolina – medvedica s obojkom + 3 pestúni – apríl 2015 (Žiak, Remeník)

Príslop – medvedica s ušnou značkou s 1 mláďaťom – apríl 2015 (Žiak, fotopasca)

Medveď Števo – Slivová

Medveď Rišo – Jasenská dolina

Slivová – fotopasca rok 2014 a 2015 – samec s veľkým zadkom (Apfelová, Parobok)
Jasenská dolina – farebná medvedica – rok 2014
Staré hory – 1 veľký samec tmavý – apríl 2015
Slivová – samec Števo s telemetrickým obojkom od 28. 4. 2015 – ušná zn. č. 12, vek 13 – 15 rokov, 212 kg, hnedý, založený obojok a ušná značka č. 12
Príslop – medveď Šimon – samec 170 kg s telemetrickým obojkom od 26. 4. 2015 – ušná zn. č. 8, 170 kg, tmavohnedý, laby takmer čierne

Priamym pozorovaním v deň sčítania bolo zistených len 10 medveďov. S pomocou fotopascí v dňoch, počas ktorých boli lokality pripravované, sa zistilo ďalších 20 medveďov. 17 ďalších medveďov sme identifikovali na základe vizuálnych pozorovaní a fotografií a keďže ide o jedince identifikovateľné, o samice s tohtoročnými či vlaňajšími mláďatami a v jednom prípade samca stabilne sa vyskytujúcom na lokalite, započítavame ich do celkového sumáru 47 medveďov. Nepredpokladáme, že ide konečný počet medveďov – samice s tohtoročnými mláďatami sa na vnadiskách nevyskytli, rovnako sme nezachytili niektoré ďalšie medvede na vnadiskách, ktoré neboli vybavené počas sčítania fotopascou. Do celkového počtu sme zarátali aj 13 mláďat, ktoré s ohľadom na mortalitu do doby dospelosti, ako i migráciu nemožno považovať za stabilné jedince v území.

Medvede na krmisku, lokalita Slivová

Metódu s priamym sčítaním z posedov na lokalitách hodnotíme pre podmienky Veľkej Fatry ako neefektívnu, nakoľko fyzická prítomnosť pozorovateľov pôsobila na medvede výrazne rušivo. V niekoľkých prípadoch, kde na lokalitách ostali fotopasce, sa potvrdilo, že medvede prišli na vnadiská v krátkom čase po odchode pozorovateľov. Oveľa efektívnejšie bolo použitie fotopascí, ktoré zaznamenávali na lokalitách medvede aj v nočných hodinách počas úplnej tmy, kedy bol ich pohyb najväčší.

Druhé sčítanie budeme realizovať výlučne s použitím fotopascí opäť na dohodnutých miestach v spolupráci s PZ. Výsledky pri tejto metóde nie sú skreslené vyplašením medveďov prítomnosťou ľudí (pach, rušenie hlukom aj keď minimálnym), rovnako na výsledky nevplýva subjektívne posúdenie vzhľadu medveďa rôznymi ľuďmi, fotopasce zaznamenávajú medvede aj pri úplnej tme a je z nich možno pomerne presne identifikovať medvede podľa individuálneho sfarbenia a vzhľadu, telesnej konštrukcie a ďalších znakov, ako i podľa dátumu a času na jednotlivých lokalitách.

Ďakujeme všetkým, ktorí sa zúčastnili na prvom jarnom sčítaní medveďa hnedého.

Ing. Mária Apfelová
Ing. Andrej Súľovský
Správa NP Veľká Fatra

Chránené živočíchy sú aj v našich mestách. Nezabúdajme na ne!

Už dávno neplatí, že mestá sú len pre ľudí a ak chceme vidieť zaujímavé živočíchy alebo rastliny, musíme ísť do lesa alebo na lúku. Intenzívna ľudská činnosť výrazne zasiahla do voľnej prírody a citeľne ju zmenila a ovplyvnila. V snahe prežiť sa týmto zmenám museli prispôsobiť aj rôzne druhy najmä živočíchov. Príkladom takýchto živočíchov sú dážďovníky obyčajné (*Apus apus*), ktoré si po strate pôvodných hniezdisk v dutinách stromov alebo skalných útvarov museli nájsť „náhradné ubytovanie". Našli si ho predovšetkým v panelákoch na našich sídliskách, ktoré sú plné skvelých možností na hniezdenie v špárach medzi panelmi, vetracích otvoroch, dutinách pod oplechovaním a pod. Novým podmienkam sa prispôsobili do takej miery, že v súčasnosti v našich mestách hniezdi viac ako 90 % populácie dážďovníka obyčajného u nás.

V záujme úspory nákladov na energiu sa v posledných desaťročiach na Slovensku rozbehla intenzívna rekonštrukcia a tepelná izolácia striech a obvodových plášťov panelákov. Z dôvodu nevedomosti a v mnohých prípadoch aj nezáujmu to viedlo k masovej likvidácii nielen hniezdisk dážďovníka obyčajného, ale aj ďalších druhov vtákov, ako napr. belorítky domovej (*Delichon urbica*), žltochvosta domového (*Phoenicurus ochruros*), vrabca domového (*Passer domesticus*). Dospelé vtáky z dôvodu rušenia opúšťajú svoje znášky, resp. sa nemôžu s potravou dostať k svojim mláďatám, ktoré následne hynú. Spolu s nimi sú touto stavebnou činnosťou výrazne ohrozené aj u nás menej populárne cicavce – netopiere, a to najmä druhy raniak hrdzavý (*Nyctalus noctula*), večernica malá (*Pippistrellus pippistrellus*) alebo večernica pestrá (*Vespertilio murinus*). Ako úkryty využívajú v panelákoch rovnaké priestory ako dážďovníky (špáry medzi panelmi, vetracie otvory, dutiny pod oplechovaním). Keďže sú cez deň ukryté, nie je zriedkavosťou, že vstupné otvory do ich úkrytov sú prekryté izolačným materiálom a netopiere tak ostanú uväznené v úkryte bez dostupnosti potravy alebo vody a hynú od hladu a smädu. Takýmto spôsobom dochádzalo a dochádza u nás k úhynu niekoľkých stoviek až tisícok netopierov ročne.

Jedným z dôvodov tohto nežiaduceho stavu bol aj nedostatok údajov o počte a výskyte hniezdisk vtákov a úkrytov netopierov v panelákoch, ako aj vysoká neinformovanosť zodpovedných orgánov v oblasti ochrany prírody a stavebníctva. Aj preto sa mimovládne organizácie BROZ – Bratislavské regionálne ochranárske združenie, SON – Spoločnosť pre ochranu netopierov na Slovensku a SOS/BirdLife Slovensko – Slovenská ornitologická spoločnosť rozhodli realizovať

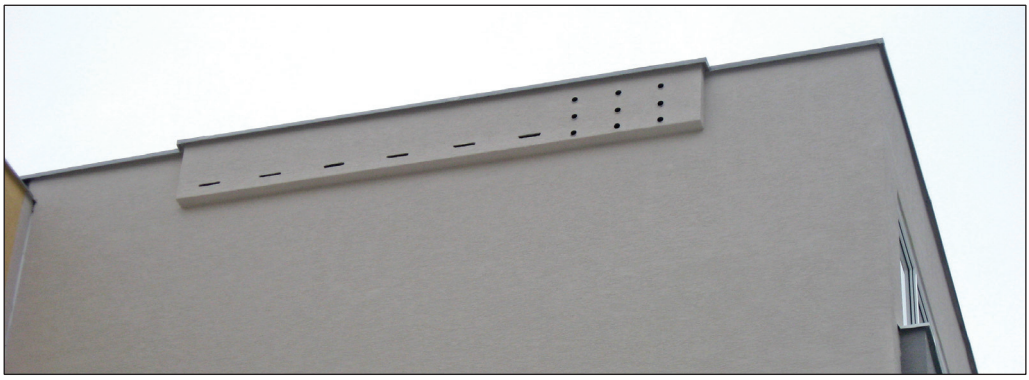

Búdky pre dážďovníky a netopiere nainštalované na zateplenom paneláku v Trnave, foto: J. Filo

Zatepľovania ako jeden z hlavných faktorov ohrozujúcich populácie dážďovníkov a netopierov v našich mestách, foto: I. Fiťmová

projekt zameraný práve na ochranu vtákov a netopierov v panelákoch v našich mestách – **LIFE10 NAT/SK/000079 Ochrana dážďovníka tmavého (*Apus apus*) a netopierov v budovách na Slovensku**. Projekt sa začal realizovať v januári 2012 a za tri roky sme aj v spolupráci s dobrovoľníkmi a ŠOP SR zmapovali takmer 5 000 hniezdisk dážďovníkov a viac ako 1 700 úkrytov netopierov v budovách (najmä panelákoch) vo viac ako 270 mestách na Slovensku. Aby ostali zachované pôvodné hniezdiská a úkryty, resp. aby nedošlo k úhynu týchto chránených živočíchov, naši spolupracovníci iniciovali viac ako 3 000 stretnutí so zástupcami štátnej správy, vlastníkmi a správcami domov a stavebnými firmami, aby sa stavebné práce realizovali šetrne vo vzťahu k existujúcim hniezdiskám a úkrytom, ako aj k prítomným živočíchom (napr. inštalácia upravených mriežok na vetracie otvory). V rámci projektu bolo na budovy na Slovensku inštalovaných 1 500 špeciálnych búdok pre dážďovníky a viac ako 370 búdok pre netopiere. Týmto spôsobom sa vytvorilo viac ako 4 600 hniezdnych príležitostí pre chránené druhy vtákov. Ďalších niekoľko stoviek búdok bolo inštalovaných vďaka finančnej podpore najmä vlastníkov a užívateľov bytov a širokej verejnosti. Veľká pozornosť sa venuje aj zvyšovaniu informovanosti odbornej i laickej verejnosti o význame ochrany biodiverzity v mestách, a to formou propagačných materiálov (letáky, brožúry a pod.), mediálnych výstupov, seminárov a konferencií. K zvyšovaniu záujmu verejnosti významne prispieva aj fakt, že tak dážďovníky, ako aj netopiere sú významnými faktormi v boji proti dotieravému hmyzu, najmä komárom, ktorých je v našich mestách vďaka veľkým výkyvom v počasí (časté nárazové dažde a následné povodne) v posledných rokoch naozaj mnoho.

Na jeseň 2015 sa uskutoční celoslovenská konferencia zameraná na problematiku ochrany živočíchov v budovách, ktorej súčasťou bude aj prezentácia výsledkov projektu a diskusia o pokračujúcej spolupráci v najbližšej budúcnosti. Zatepľovanie a rekonštrukcia budov budú témou dňa aj v najbližších rokoch a pokiaľ sa v opatreniach na ochranu živočíchov nebude pokračovať, bude to mať veľmi negatívny vplyv na populácie chránených a európsky významných druhov živočíchov. Je najvyšší čas, aby sa kompetentné inštitúcie zamerali aj na túto problematiku a zabezpečili svojim odborným organizáciám dostatočné personálne aj finančné podmienky na zabezpečenie ochrany živočíchov aj v urbánnom prostredí. Zaväzuje nás k tomu nielen národná a európska legislatíva, ale je to aj naša morálna povinnosť vytvoriť nové hniezdiská a úkryty ako náhradu za tie, ktoré sme svojou činnosťou zničili, a vytvoriť tak podmienky na to, aby si ekosystémy v mestách mohli plniť svoju funkciu a význam.

Projekt finančne podporuje Európska komisia a Ministerstvo životného prostredia SR v rámci programu LIFE. Viac informácií o projekte, ako aj o problematike ochrany vtákov a netopierov v budovách nájdete na stránke: http://dazdovniky.vtaky.sk/sk.

Mgr. Ľubomíra Vavrová, PhD.
projektová manažérka

Problém „zeleného“ Štrbského plesa ostáva otvorený

Štrbskému plesu sa v posledných rokoch venuje značná pozornosť médií. Dôvodom sú prebiehajúce kvantitatívne a kvalitatívne zmeny vody. Na jar v roku 2010 došlo k výraznému poklesu výšky hladiny vody Štrbského plesa. Špekulovalo sa, či tento jav spôsobili nadmerné odbery vody z plesa na zasnežovanie priľahlých zjazdoviek, alebo či pri rekonštrukcii kúpeľného komplexu Hviezdoslav nedošlo k narušeniu čelnej morény plesa s následným únikom vody. Toto riziko však bolo vylúčené na základe hydrogeologických prieskumov z rokov 2004 a 2005, realizovaných pred touto rekonštrukciou. V lete 2013 nadobudla voda Štrbského plesa zelenú farbu. V plese sa zistila prítomnosť dominantnej jednobunkovej zelenej mikroskopickej riasy *Cosmarium* cf. *sphagnicolum* (desmidie). Zistený bol 10-násobný nárast amoniakálneho dusíka s prekročením limitu pre povrchové vody o 0,3 mg/l, čo v tom čase indikovalo možné splaškové znečistenie plesa. Neskoršie analýzy však už nepotvrdili nárast amoniakálneho dusíka. Zelené riasy boli prítomné v plese aj v roku 2014, pričom po rozmrznutí hladiny v máji 2015 sa opätovne zistilo zelené sfarbenie vody plesa.

Vlastnosti plesa

Základné charakteristiky Štrbského plesa

vznik.....výtopiskové
nadmorská výška.....1 347 m n.m.
plocha .....19,67 ha
objem.....1,3 mil. m^3
maximálna hĺbka .....26 m
osvit slnkom .....4 078 h

Štrbské pleso predstavuje tzv. výtopiskové pleso, nie je to typické morénové jazero ako sa dlho predpokladalo. Panva Štrbského plesa nevznikla nasypaním čelných morén mlynickým ľadovcom, ale zosadnutím morénových sutín na mieste, kde sa roztápala asi 80 metrov hrubá kryha mŕtveho ľadu. Hladina pôvodného jazera bola o približne šesť metrov nižšie a k zaplaveniu plesa do dnešnej podoby došlo len asi pred 150 – 300 rokmi. Pleso nemá prítok ani odtok, napájajú ho iba podzemné prítoky a neznámymi podzemnými priesakmi z neho voda odteká. Reliéf dna plesa je pomerne členitý s piatimi depresiami, pričom juhovýchodná časť je pomerne plytká. Pacl 1973 uvádza, že priemerná povrchová teplota vody Štrbského plesa je po celý rok vyššia ako priemerná teplota vzduchu a pozoruhodné sú aj pomerne vysoké priemerné teploty vody v letných mesiacoch. Príčinou je vysoké špecifické teplo vody (štyrikrát vyššie než špecifické teplo vzduchu), podporované dostatočnou veľkosťou jazera a chýbajúcim povrchovým odtokom. V plese sa tak akumuluje veľké množstvo tepla, pričom nejestvuje strata najteplejšej vody povrchovým odtokom a toto teplo si voda plesa aj pomerne dlho udrží.

Holčík 1995 uvádza pomerne chudobný počet druhov fytoplanktónu Štrbského plesa s postupným vzostupom v posledných desaťročiach. Poukazuje však na najvyššiu početnosť zooplanktónu spomedzi tatranských plies. Mužík et al. 2003 zistili v plese 25 taxónov zoobentosu patriacich

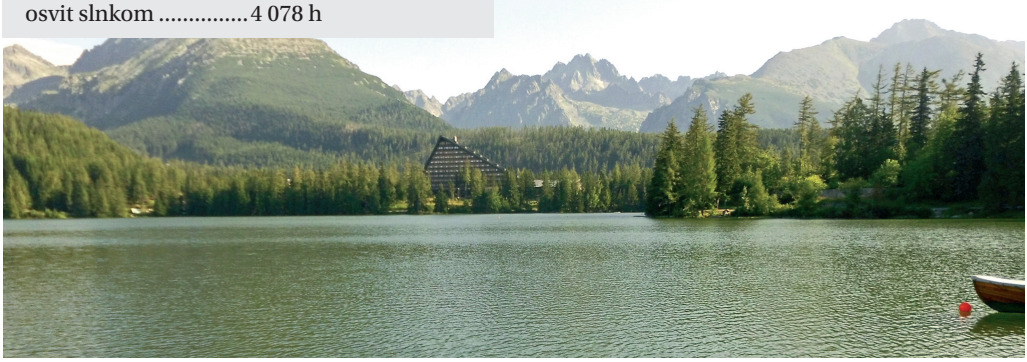

do siedmich skupín. Štrbské pleso patrí medzi umelo zarybňované plesá Tatier. O prvých zarybňovaniach sa nezachovali podrobnejšie údaje, avšak je známe, že už v roku 1885 vysadili do plesa pstruhy a následne boli do plesa vysádzané ďalšie druhy rýb. Počas posledných desaťročí došlo v plese k poklesu početnosti a vymiznutiu lososovitých rýb (pstruh potočný, sivoň americký, hlavátka podunajská), ako aj zlatej formy jalca tmavého. V plese sa aktuálne rozšírili druhy, ako plotica červenooká, šťuka severná a ostrież zelenkavý. Špecifikom ichtyocenózy Štrbského plesa je, že v roku 1929 bol v plese vysadený sih maréna z poľského jazera Miedwie. Tento druh sa v pôvodných lokalitách výskytu postupne kríži napr. so sihom peleďom, a tak sa v Štrbskom plese zachovala pravdepodobne celosvetovo jedinečná, geneticky čistá forma siha marény. Sonarový prieskum Štrbského plesa v roku 2013 odhadol početnosť siha marény na niekoľko desiatok kusov (Mužík 2013).

Nedávny monitoring plesa

V súvislosti s premnožením zelených rias v plese v roku 2013 realizovali počas leta 2014 Správa TANAPu, Štátne lesy TANAPu a spoločnosť Baktoma monitoring plesa formou pravidelného sledovania kvality vody. Vykonával sa stratifikačný odber vzoriek vody v najhlbších častiach plesa, ako aj odbery vody po obvode plesa. Na mieste boli merané veličiny, ako teplota vody, vodivosť, obsah rozpusteného kyslíka, pH a oxidačno-redukčný potenciál vody. V laboratóriách vyhodnotili aj ďalšie ukazovatele vody, ako chemická a biochemická spotreba kyslíka, kyselinová neutralizačná kapacita, zisťovaný bol obsah chloridov, síranov, dusičnanov, fosforu, ako aj prítomnosť koliformných baktérií a enterokokov. Výsledky meraní (Volf 2014) poukázali na vysoké znečistenie vody síranmi a vo vode bol zaznamenaný aj vysoký obsah fosforu (0,04 mg/l). Zistená nízka neutralizačná kapacita (0,20 mmol/l) v kombinácii s vysokým obsahom fosforu môže spôsobiť ďalšie extrémne rýchle zhoršovanie stavu vody „explozívnym“ premnožením zelenej hmoty. Pokles obsahu rozpusteného kyslíka s postupujúcou hĺbkou vody bol síce zreteľný, avšak nikdy neklesol k nule. Smerom ku dnu redukčné procesy sprevádzal vývin plynov, ako metán,

Monitoring kvality vody Štrbského plesa
foto: P. Štofko

sírovodík a sírouhlík. Voda plesa však nebola kontaminovaná škodlivými baktériami, ktoré by poukazovali na kontamináciu vody z poškodenej kanalizácie. PH sa pohybovalo okolo hodnoty 8, pričom s hĺbkou klesalo pravdepodobne z dôvodu výverov vody v spodných častiach dnových jám plesa. Iba prítok vody z rašelinového Slepého plesa mal pH okolo 4,5 a naopak výluh z priestorov umelej skalky medzi hotelmi Kempinski a Solisko na južnom okraji plesa mal pH až 11,5, čo signalizuje v danom priestore prítomnosť materiálov s vysokým obsahom vápenatých a cementových zvyškov zo stavebnej činnosti.

Zmeny plesa a ich riziká

Už v roku 1986 Holčík a Nagy upozornili na pravdepodobný prechod Štrbského plesa z oligotrofného na mezotrofné jazero. Holčík v roku 1995 poukazuje na zvyšujúci sa stupeň eutrofizácie plesa, prechod plesa od jedného sukcesného stupňa na druhý a varuje pred katastrofickým zlomom sprevádzaným nízkym obsahom kys-

Voda v Štrbskom plese
foto: P. Štofko

líka, vodným kvetom a hnilobným zápachom vody. Obdobne Krojer 1997 (cit. Mužík 2013) uvádza, že pôvodne oligotrofné pleso sa mení na mezotrofné, pričom v niektorých miestach je jazero dystrofné (rašelinník na dne). To potvrdzujú aj výsledky Mužíka et al. 2003, že Štrbské pleso z hľadiska štruktúry zoobentosu nie je oligotrofné, ale slabo mezotrofné.

Ku katastrofickému zlomu Štrbského plesa, predpovedaného Holčíkom v roku 1995, síce zatiaľ nedošlo, avšak aj posledné výsledky monitoringu plesa varujú pred ďalším možným rýchlym zhoršovaním kvality vody plesa. Stále nevyriešená zostáva otázka, či sú tieto zmeny spôsobené človekom, alebo ide o prirodzený proces eutrofizácie plesa, sprevádzaný prebiehajúcimi klimatickými zmenami. Počas vegetačného obdobia 2006 – 2009 bol vo Vysokých Tatrách pozorovaný najvyšší nárast teplôt vzduchu o 2 – 2,7 °C v porovnaní s dlhodobým priemerom. 6. augusta 2012 namerali na Štrbskom Plese teplotu vzduchu 26,3 °C, čím bol prekonaný rekord z roku 1963, kedy teplota dosiahla 25,6 °C. Zmeny klímy sa najvýraznejšie prejavujú vo vyšších nadmorských výškach a zvyšovanie globálnej teploty môže mať závažný dopad na fyzikálno-chemické a biologické procesy vysokohorských jazier. Voda Štrbského plesa dokáže kumulovať veľké množstvo tepla, pričom zvyšovanie globálnych teplôt môže spôsobiť jej ďalšie prehrievanie. Extrémne teplé počasie podmieňuje rozvoj siníc a rias a môže urýchliť ďalšie zmeny Štrbského plesa.

Z dôvodu premnoženia zelených rias vynorili sa obavy z priameho ohrozenia ďalšieho vývoja geneticky jedinečnej populácie siha marény v Štrbskom plese. Mužík 2013 uvádza, že za posledných 15 rokov došlo s postupujúcou eutrofizáciou plesa a introdukciou nežiaducich rýb s najväčšou pravdepodobnosťou k zníženiu populačnej hustoty siha marény, ktorého početnosť sa už mohla priblížiť k prahovej hodnote, pri ktorej má druh ešte autoreprodukčnú schopnosť. V roku 2013 bola odhadnutá početnosť populácie siha už iba na niekoľko desiatok jedincov žijúcich v Štrbskom plese. Prieskum stavu jeho populácie sa odvtedy neuskutočnil, avšak existujú obavy, že populácia siha marény v Štrbskom plese je v súčasnosti na kritickej úrovni, resp. zanikla.

Možné riešenia

Samovoľné vyčistenie plesa sa nepredpokladá. Štrbské pleso je však súčasťou TANAPu, národnej prírodnej rezervácie Furkotská dolina, ako aj územia európskeho významu Tatry a platí v ňom najprísnejší 5. stupeň územnej ochrany podľa zákona o ochrane prírody a krajiny. Otázne tak je, či by človek vôbec mal zasahovať do jeho vývoja.

Na potlačenie rozvoja zelených rias v plese bolo navrhovaných viacero riešení. Uvažovalo sa o možnosti inokulácie niektorých druhov pôvodného zooplanktónu z iných tatranských plies do Štrbského plesa. Od tejto myšlienky sa však postupne upustilo aj vzhľadom na veľkú plochu Štrbského plesa. Z chemicko-technologických riešení navrhovali niektoré spoločnosti možné zrážanie zvýšeného fosforu vo vode plesa hlinitými soľami, kedy dochádza k vyzrážaniu fosforu do formy nerozpustného fosforečnanu hlinitého a jeho následné uzavretie do sedimentu. Vzhľadom na prítomnosť kyslíka v celom objeme Štrbského plesa vrátane väčších hĺbok pri dne je napr. možné experimentálne nasadenie bioenzymatických prostriedkov, ktoré dokážu spomaliť rast zelenej hmoty. Vplyv bioenzýmov sa prejavuje v tom, že odoberajú anorganické živiny potrebné pre nežiaduci rozvoj zelenej hmoty. Ich aplikácia je však vzhľadom na veľkú plochu Štrbského plesa finančne veľmi náročná.

Problém „zeleného“ Štrbského plesa tak ostáva naďalej otvorený a jeho riešenie nie je definitívne uzavreté.

Použitá literatúra:
Holčík, J., Nagy, Š., 1986: Ichtyofauna Štrbského plesa. 1. Druhové zloženie. In: Zborník prác o Tatranskom národnom parku, 27: s. 5 – 24.
Holčík, J., 1995: Následné posúdenie komplexného stavu jazera Štrbského pleso z pohľadu doteraz realizovaného limnologického výskumu. 7 s.
Krojer, P., 1997: Vliv eutrofizace jazera Štrbské pleso na strukturu a vývoj ichtyofauny. Ročníková práce z obecné ekologie. Vodňany, s. 7 – 8. cit. In: Mužík, V., 2013: Monitoring výskytu siha marény v jazernom ekosystéme Štrbského plesa. 17 s.
Mužík, V., Zongág, M., Kráľ, P., 2003: Optimalizácia vodného ekosystému Štrbského plesa. 24 s.
Mužík, V., 2013: Monitoring výskytu siha marény v jazernom ekosystéme Štrbského plesa. 17 s.
Pacl, J., 1973: Hydrológia Tatranského národného parku. In: Zborník prác o Tatranskom národnom parku, 15: s. 181 – 238.
Volf, K., 2014: Vývoj parametrů vody Štrbského plesa v průběhu roku 2014. 41 s.

Ing. Peter Štofko, PhD.
Správa TANAP

Vykrádanie chránených druhov rastlín v NPR Devínska Kobyla

V posledných rokoch došlo na viacerých miestach na rôznych lokalitách v okolí Bratislavy k vykopávaniu chránených druhov rastlín. Medzi najviac postihnuté lokality patrila národná prírodná rezervácia Devínska Kobyla, kde boli zaznamenané rozsiahle výkopy.

Devínska Kobyla bola vyhlásená za chránené územie už v roku 1964, následne bolo územie aktualizované novou právnou úpravou v roku 1986 na výmere 101 ha. Vstupom SR do Európskej únie bola Devínska Kobyla zahrnutá medzi európsky významné územia siete NATURA 2000. Predmetom jej ochrany je prírodný komplex najjužnejšieho výbežku Malých Karpát s mimoriadnymi botanickými, zoologickými, geologickými a paleontologickými hodnotami, významnými xerotermnými spoločenstvami s bohatým zastúpením chránených a ohrozených druhov flóry a fauny spolu s významnou paleontologickou lokalitou Sandberg. V celoslovenskom, ale aj európskom meradle patrí k najvýznamnejším stepným a teplomilným lokalitám.

V marci a v apríli 2013 sa na území NPR Devínska Kobyla našli výkopy chránených druhov rast-

lín veľkého rozsahu. Išlo o chránené rastlinné druhy poniklec veľkokvetý (*Pulsatilla grandis*), poniklec lúčny český (*Pulsatilla pratensis* subsp. *bohemica*), vstavač počerný (*Orchis ustulata*). Na základe týchto zistení bol podaný podnet na spáchanie trestného činu vo veci porušovania ochrany rastlín a živočíchov podľa § 305 Trestného zákona.

Počas obhliadok sa k dátumu podania podnetu zistilo zničenie minimálne 636 jedincov chránených druhov rastlín. Najpočetnejšie boli výkopy poniklecov oboch vyššie uvedených druhov, ktorých bolo spočítaných 536. Toto bolo minimálne množstvo vzhľadom na to, že nebolo možné určiť, koľko jedincov rástlo v jednotlivých vykopaných jamkách. Okrem nich bolo zistených ešte 100 vykopaných jamiek po druhu vstavač počerný. Na základe týchto zistení sa určila celková spoločenská hodnota vykopaných rastlinných druhov – vyše 47 000 Eur.

V nasledujúcich rokoch sa sprísnila pozornosť, vykonáva sa pravidelná strážna služba a opatrenia na odhalenie nelegálnej činnosti v súčinnosti s Policajným zborom SR. V roku 2014 boli opäť zaznamenané výkopy menšieho rozsahu. V roku 2015 však opäť došlo koncom februára a v priebehu marca k ďalším zisteniam rozsiahlejších výkopov na Devínskej Kobyle. Na základe údajov z mapovania v roku 2014 a súčasného výskytu jednotlivých druhov boli identifikované nasledovné počty vykopaných rastlín: poniklec veľkokvetý (*Pulsatilla grandis*) – 373 jedincov, poniklec lúčny český (*Pulsatilla pratensis* subsp. *bohemica*) – 62 jedincov, hlaváčik jarný (*Adonis vernalis*) – 15 jedincov, kosatec nízky (*Iris pumila*) – 96 jedincov a kosatec dvojfarebný (*Iris variegata*) – 34 jedincov. Celková spoločenská hodnota odcudzených (zničených) chránených druhov rastlín bola stanovená na 64 664 €.

Oba uvedené prípady svedčia o rozsiahlej nelegálnej činnosti. Závažným problémom je, že výkopy nie sú sústredené v jednej časti územia, ale dochádza k nim na rôznych miestach a v rôznom čase. Najkritickejšie mesiace sú marec a apríl, v závislosti od začiatku vegetačnej sezóny. V každom roku k nim pravdepodobne dochádza postupne. Od roku 2013 spolupracujeme pri strážení územia so zložkami Policajného zboru SR. Posilnené boli jednak návštevy príslušníkov miestneho oddelenia, ale aj hliadky jazdnej polície. Zároveň sa organizujú spoločné akcie profesionálnych a dobrovoľných strážcov prírody a príslušníkov Policajného zboru zamerané na odhalenie tejto nelegálnej činnosti, ale zároveň aj zamedzenie iných činností, ktoré nie sú v súlade so zákonom o ochrane prírody.

Devínska Kobyla nie je jedinou lokalitou, na ktorej dochádza k tejto nelegálnej činnosti. Aj napriek značnému úsiliu sa doteraz nepodarilo zistiť páchateľov. Naďalej treba venovať problematike vykrádania chránených území veľkú pozornosť a zapojiť verejnosť, ktorá žije v blízkosti týchto lokalít a pravidelne ich navštevuje, do riešenia tohto problému.

Peter Puchala
Foto: Viliam Vongrej
Správa CHKO Malé Karpaty

Nový dendrologický chodník v Stakčíne

Pýchou obce Stakčín je vzácny historický park uprostred dediny. Na sklonku októbra minulého roka bol v jeho areáli otvorený nový dendrologický chodník. Informačnými tabuľkami bolo označených 15 najvýznamnejších a najtypickejších drevín. Vznikol vďaka finančnej podpore Nadačného fondu Slovenskej sporiteľne v Nadácii Pontis. Projekt s názvom Zachráňme vzácny tisovec dvojradový v Stakčíne a vytvorme dendrologický chodník predložilo OZ Čemerica Stakčín, ktoré svoju myšlienku realizovalo v úzkej spolupráci so S-NP Poloniny, miestnou samosprávou i základnou školou.

Vstupná tabuľa dendrologického chodníka

Súčasťou projektu bol dendrologický prieskum. Najväčšiu pozornosť venovali vzácnemu tisovcu dvojradovému (*Taxodium distichum*), ktorý ošetrili a areál v jeho blízkosti upravili a oplotili.

Zavŕšením projektu bolo jeho otvorenie počas Dňa parkov. Súčasťou programu boli aktivity pre deti: staršie deti hľadali omyly prírody v aktivite Popletená príroda, tých najmenších zaujala predovšetkým veľká obrázková skladačka.

Aktivity so školkarmi

Infotabule v parku

Mgr. Iveta Buraľová
Správa NP Poloniny

Jarné sviatky prírody v Poloninách

Sériu jarných aktivít v Poloninách odštartovalo stretnutie pedagógov – koordinátorov environmentálnej výchovy v okrese Snina. Keďže metodické stretnutia absentujú, na spoločné pracovné posedenie na S-NP Poloniny v Stakčíne sa učitelia tešia. Súčasťou programu je prezentácia doterajších aktivít, realizovaných projektov, vzniknutých zaujímavých miest a chodníkov, tiež plánované aktivity. Vytvárajú sa nové inšpirácie a nápady, získavajú skúsenosti. Účastníci odchádzajú s novými informačnými materiálmi. V tomto roku sa tešili predovšetkým Ilustrovanému sprievodcovi biotopmi (z projektu Propagácia chránených území a druhov NATURA 2000) a informačným materiálom o NP Poloniny (z projektu Rozvoj ochrany prírody a chránených území v slovenských Karpatoch).

Akcia v Stakčíne –Vyčistime si Európu

V Poloninách sme si pripomenuli prezentáciou a aktivitami na CZŠ v Belej nad Cirochou Svetový deň mokradí. Exkurzia ZŠ Zemplínske Hámre sa zamerala na význam a dôležitosť vody. Súčasťou celodenného programu bolo aj vyčistenie oddychového miesta so studničkou nad Vodárenskou nádržou Starina. V spolupráci so štyrmi základnými školami (ZŠ Komenského v Snine, ZŠ 1. mája v Snine, ZŠ Stakčín a ZŠ Zemplínske Hámre) sme sa zapojili do celoeurópskej výzvy Vyčistime si Európu. Najviac odpadu, takmer pol tony, sa nám podarilo vyzbierať so stakčínskymi žiakmi a učiteľmi pri rieke Cirocha. Svojím nadšením a chuťou pomáhať nás milo prekvapili. Súčasťou aktivity bol krátky dotazník, ktorým oslovovali ľudí. Okrem iného zistili, že všetci obyvatelia súhlasia s udeľovaním pokút za vyhadzovanie odpadov do prírody, o čom následne informovali starostu.

Deň vody – čistenie pri studničke

Najväčšou udalosťou jarných mesiacov bola oslava Dňa Zeme. Kultúrno-výchovný program bol zameraný na 70. výročie vyhlásenia UNESCO a 50. výročie Európskeho diplomu. Počas dvoch dní a piatich predstavení sa v kinosále Domu kultúry v Snine vystriedalo 2 000 divákov. Hodinový program bol určený predovšetkým žiakom základných škôl okresu Snina, ale i širokej verejnosti. S-NP Poloniny ho pripravila v spolupráci s MsKS v Snine a OZ Čemerica Stakčín. Pódium patrilo žiakom Základnej umeleckej školy i mladým hercom z CZŠ v Belej n/Cirochou a ich divadielku o živote mláďat v hniezde. Program poučil i rozosmial, cez slovo, spev, tanec i emotívne premietanie sa snažil vzbudiť u divákov úctu, rešpekt a lásku k vlastnej krajine, k Zemi.

Pri príležitosti Medzinárodného dňa biodiverzity sa uskutočnili rôzne aktivity, napr. vyhodnotenie literárno-výtvarnej súťaže Strom je veľký dom, ktorá bola vyhlásená k Svetovému dňu lesov pre základné školy okresu Snina. Počas jej

Deň zeme v Snine

otvorenia v priestoroch sninského kaštieľa 5. júna sme si zároveň pripomenuli Deň životného prostredia. Súčasťou programu boli súťaže pre žiakov v blízkom parku, v ktorom si vytvorili svoj rozprávkový les. Zúčastnené školy prekvapili tvorivými, nápaditými trojrozmernými prácami, ktoré sa v tomto roku zamerali na stromy.

K ďalším aktivitám, ktoré sa uskutočnili v NP Poloniny a BR Východné Karpaty, bol Deň otvorených dverí, Deň národných a karpatských parkov, výročie UNESCA, otvorenie letnej turistickej sezóny, exkurzia po pripravovanom NCH Rožok, ktorý slávi svoje 50. výročie, súťaže pre deti v náučno-oddychovom areáli Dvere do Polonín v Uliči, ako aj posedenie pri ohni.

Deň vody – exkurzia

Mgr. Iveta Buraľová
Správa NP Poloniny

Exkurzia k moru

Tradičná májová prírodoobdivná exkurzia, ktorú spoluorganizujú Správa CHKO Biele Karpaty z Nemšovej a občianske združenie Pre Prírodu Trenčín, sa v tomto roku uskutočnila pri mori. Presnejšie, pri Seleckom kamennom mori.

Exkurzia so sprievodom odborníkov na geológiu, botaniku a zoológiu zo Štátnej ochrany prírody SR sa konala v nedeľu 17. mája 2015 v obci Selec v okrese Trenčín. Toto tradičné podujatie je venované najmä dobrovoľníkom, ktorí počas roka pomáhajú pri starostlivosti o chránené územia a druhy. V tomto roku bolo organizované aj pri príležitosti Európskeho dňa

parkov, ktorý pripadol na 24. mája. K tradičným organizátorom sa pripojila aj Stráž prírody pri Správe CHKO Biele Karpaty.

Účastníci navštívili lesné chránené územia v najvyššej časti pohoria Považský Inovec. Mali možnosť vidieť zachovalé bezzásahové staré porasty bučín na kyslom podloží v PR Inovec a PP Selecké kamenné more. Detskí účastníci sa tešili častým nálezom salamandry škvrnitej.

Na všetkých najviac zapôsobila scenéria Seleckého kamenného mora s balvanmi pokrytými machmi a lišajníkmi, obrovskými starými jedincami dubov a kobercom vresu a čučoriedok. Selecké kamenné more tvoria kremencové balvany na ploche asi hektár.

RNDr. Katarína Rajcová
Správa CHKO Biele Karpaty
Foto: Ľuboslav Kudláček

Náučný chodník Janka Miklasa – obnovený náučný chodník v CHKO Biele Karpaty

Nadšenci z OZ Historický klub Krásin z Dolnej Súče iniciovali obnovenie náučného chodníka okolo masívu Krasína, ktorý je dominantou Dolnej Súče, známej obce v okrese Trenčín. Chodník v minulosti vybudovali dobrovoľní ochrancovia prírody, združení okolo osobnosti Jána Miklasa, miestneho rodáka, ochranára, muzikanta, milovníka súčanskej a bielokarpatskej prírody. Na jeho pamiatku bol obnovený chodník, nazvaný Náučný chodník Janka Miklasa.

Obnovený chodník je výsledkom spolupráce viacerých inštitúcií, neziskových organizácií a dobrovoľníkov s odbornou gesciou ŠOP SR Správy CHKO Biele Karpaty.

Náučný chodník má dĺžku 4 150 m a prevýšenie 250 m. Začína v centre obce Dolná Súča a vedie po existujúcich poľných cestách i lesných chodníkoch. Na ôsmich zastávkach sa nachádzajú informačné panely, ktoré podávajú pestrú mozaiku informácií o území. Návštevníci sa dozvedia o vzácnych druhoch rastlín a živočíchov, biotopoch, územiach európskeho významu, krajinnom ráze Bielych Karpát. Trasa vedie aj miestami, kde v minulosti stál stredoveký hrad Súča. Posledná zastávka je v opustenom kameňolome, ktorý je nielen geologickou učebnicou, ale i miestom výskytu vzácnych druhov netopierov.

RNDr. Katarína Rajcová
Správa CHKO Biele Karpaty

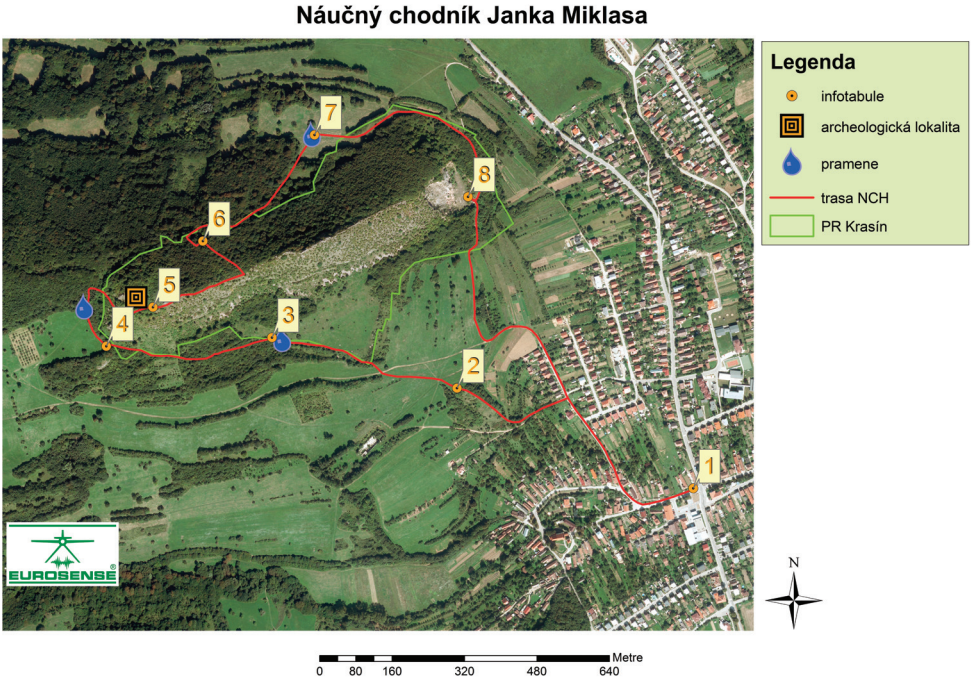

Mapa trasy NCH Janka Miklasa, Dolná Súča
autor: RNDr. Stanislav Derneš

Študenti z piatich krajín na Vršatci alebo medzinárodná exkurzia Vršatské bradlá 2015

Pre Základnú školu s materskou školou Hugolína Gavloviča z obce Pruské pripravila Správa CHKO Biele Karpaty dňa 28. apríla 2015 prírodovednú exkurziu v území európskeho významu Vršatské bradlá. Exkurzie sa zúčastnili žiaci a učitelia z piatich európskych krajín. Na Slovensku sa ocitli vďaka projektu celoživotného vzdelávania Comenius pod názvom 3R – Reduce Reuse Recycle alebo Redukuj, znovu použi, recykluj, do ktorého sú v rámci multilaterálneho partnerstva škôl zapojené okrem domácej základnej školy z Pruského základné školy z miest Condé-Sur-Noireau vo Francúzsku, Érd v Maďarsku, Stavanger v Nórsku a Madrid v Španielsku. Projekt učí deti byť vnímavejšími k prírode a životnému prostrediu, preto súčasťou pobytu partnerských delegácií na Slovensku bola aj exkurzia do výnimočného územia Vršatských bradiel – koruny Bielych Karpát, ktoré sa nachádzajú neďaleko Pruského.

Nebolo ľahké pripraviť exkurziu pre 80-člennú medzinárodnú skupinu. Preto trasa viedla najmä po miestnych komunikáciách a turistickom chodníku. Pracovníčky Správy CHKO Biele Karpaty Katarína Rajcová a Zuzana Ištvánová pripravili odborné sprievodcovské slovo aj interaktívnu aktivitu v anglickom jazyku. Účastníci exkurzie vytvorili zmiešané súťažné tímy tak, aby v každom tíme boli zastúpení žiaci i učitelia z každej z piatich krajín. Všetci sa snažili počúvať výklad v anglickom jazyku, aby mohli plniť úlohy – dopĺňať informácie do „slepej mapy“, ktorú každý tím

Účastníci medzinárodnej exkurzie Vršatské bradlá

dostal. Začali sme nad obcou Vršatské Podhradie, kde cesta vedie úžinou vo vápencových skalách. Účastníci sa tu dozvedeli o geologickej minulosti územia, o vzácnych obyvateľoch skál z rastlinnej a živočíšnej ríše a spôsoboch ich ochrany. Najviac ich zaujalo rozprávanie o motýľovi jasoňovi červenookom, ktorý patrí k najohrozenejším miznúcim druhom slovenskej fauny a na Vršatci sa mu darí aj vďaka aktívnemu ochranárskemu úsiliu profesionálnych, dobrovoľných ochranárov a miestnych obyvateľov. Trasa pokračovala na Biely vrch, cestou návštevníci videli ukážky typických biotopov – bukové lesy a kvetnaté lúky s prvými rozkvitnutými orchideami. Na Bielom vrchu sa všetkým páčil výhľad na bralá so zrúcaninou hradu Vršatec a dolinou Váhu v pozadí i bielokarpatský hrebeň, ktorý tvorí hranicu s Českou republikou.

Vďaka spolupráci v tímoch sa podarilo všetkým vyplniť slepú mapu a víťazom sa tak stal každý účastník. Odmenou im boli informačné materiály o ochrane prírody, pohľadnice a plagáty. Napriek dažďu, ktorý nás zastihol na záver exkurzie, boli všetci spokojní a nadšení. Ako napísala na web stránku školy koordinátorka projektu Mgr. Gabriela Hlaváčová: „Naša krásna príroda na hostí urobila hlboký dojem.“

RNDr. Katarína Rajcová
Správa CHKO Biele Karpaty
Foto: Gabriela Hlaváčová

Pozorovacie veže v Chránenom vtáčom území Medzibodrožie

V Chránenom vtáčom území Medzibodrožie dňa 24. mája 2015 sprístupnila Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife Slovensko pozorovateľňu vtáctva, ktorá bola postavená v rámci projektu LIFE09 NAT/SK/000395 Ochrana bučiaka veľkého a chochlačky bielookej v Chránenom vtáčom území Medzibodrožie na Slovensku. Okrem tejto veže sa v chránenom území podarilo sprístupniť v rokoch 2011 a 2014 ďalšie tri pozorovacie objekty, slúžiace verejnosti na pozorovanie vtáctva, a to vo Vojke (vybudovaný SOS/ BirdLife Slovensko v rámci uvedeného projektu LIFE), v Beši a Čičarovciach (vybudované ŠOP SR v rámci projektu SK0121 Ochrana diverzity vodných vtákov a ich biotopov na Východoslovenskej nížine).

Tieto zariadenia v prírode sa v súčasnosti stávajú účinnými prostriedkami názornej prezentácie prírodných hodnôt v jednotlivých regiónoch, ako aj propagácie ich ochrany a slúžia aj ako prostriedok pre rozvoj ekoturizmu v danom regióne.

Projekty, v rámci ktorých sa pozorovacie veže vybudovali, finančne podporila Európska komisia, MŽP SR (projekty LIFE), resp. finančný mechanizmus EHP a Nórsky finančný mechanizmus (projekt SK0121).

Matej Repel
SOS/ BirdLife Slovensko

Dohoda o ochrane európskych populácií netopierov (EUROBATS)

Dohoda o ochrane európskych populácií netopierov (EUROBATS) bola prijatá v Londýne 4. 12. 1991. V súčasnosti dohodu podpísalo 36 zmluvných strán. Najnovším členom je Izrael, kde dohoda vstúpila do platnosti 15. 1. 2015.

Od prijatia dohody sa zástupcovia zmluvných strán dohovoru stretávajú každé štyri roky a členovia poradnej komisie dohody každý rok, aby sa spoločne dohodli na ďalšom smerovaní aktivít zameraných na ochranu všetkých druhov netopierov (Chiroptera) v Európe.

7. zasadnutie zmluvných strán sa konalo 15. – 17. 9. 2014 v Bruseli. Na stretnutí sa zúčastnilo 45 zástupcov zmluvných strán a krajín, nachádzajúcich sa v oblasti záujmu EUROBATS, ako aj deviatich odborníkov z mimovládnych organizácií.

Na stretnutí sa schválilo niekoľko rezolúcii, ktoré sú zverejnené na http://www.eurobats.org/official_documents/meeting_of_parties/7th_session_meeting_parties#3.

Medzi kľúčové rezolúcie, ktoré boli na stretnutí prijaté, patria:

- Sprievodca pre veterné elektrárne s ohľadom na populácie netopierov
- Ochrana a manažment podzemných priestorov významných pre výskyt netopierov
- Ochrana netopierov a trvalo udržateľný manažment lesov
- Ochrana a manažment dôležitých lokalít pre kolónie, lovísk a komunikačných ciest

Účastníci stretnutia

V marci tohto roku sa v Budve v Čiernej Hore uskutočnilo 20. stretnutie poradnej komisie dohovoru. Účastníci počas stretnutia pokračovali v činnosti pracovných skupín a naplánovali ich jednotlivé činnosti pre najbližšie obdobie. V súčasnosti existuje 14 pracovných skupín, v rámci ktorých je ŠOP SR zastúpená v pracovnej skupine pre vzdelávanie.

Z dohodnutých postupov pre ochranu netopierov sa ŠOP SR angažuje hlavne v praktickej realizácii niektorých opatrení. Ide najmä o zabezpečenie ochrany najvýznamnejších biotopov pre netopiere, ako sú podzemné úkryty a loviská.

- Vplyv ciest a ostatnej dopravnej infraštruktúry na netopiere
- Záchrana netopierov a ich rehabilitácia
- Netopiere a zatepľovanie budov

Mgr. Jana Pokrievková
ŠOP SR
Foto: zdroj EUROBATS

EUROPARC Central and Eastern Europe

EUROPARC Federation predstavuje celoeurópske združenie chránených území. Jeho poslaním je zlepšiť manažovanie chránených území vďaka medzinárodnej spolupráci a výmene skúseností. Svojou činnosťou sa zameriava na praktickú ochranu prírody a trvalo udržateľný rozvoj biodiverzity v Európe, podporujúc holistický pohľad na životné prostredie.

V rámci EUROPARCu funguje niekoľko sekcií, ktoré majú za úlohu prezentovať záujmy a priority v území, ktoré pokrývajú, a podporovať spoluprácu medzi svojimi členmi. V marci 2015 k nim pribudla nová sekcia – Central and Eastern Europe (Stredná a východná Európa), na založení ktorej sa podieľala aj Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky.

Myšlienka založiť novú sekciu, pokrývajúcu územie strednej a východnej Európy, prišla od našich českých kolegov, ktorí v tom období mali vlastnú sekciu v rámci Českej republiky. Svoju ideu predstavili na stretnutí v Národnom parku Podyjí v septembri roku 2014, na ktorom sa zúčastnili zástupcovia členských

Zakladajúci členovia

organizácii EUROPARC z piatich krajín (Česko, Maďarsko, Poľsko, Rakúsko a Slovensko). Po vypočutí si viacerých názorov počas stretnutia sa ŠOP SR spolu s ďalšími organizáciami rozhodla túto myšlienku podporiť. Sekcia Central and Eastern Europe bola založená počas stretnutia na Šumave, ktoré sa konalo v marci tohto roku. K podpísaniu členstva pristúpilo vrátane ŠOP SR 26 organizácii zo šiestich krajín (Česko, Maďarsko, Poľsko, Slovensko, Slovinsko, Rumunsko). Oficiálne bol vznik odsúhlasený v máji na stretnutí Rady EUROPARCu. Bližšie informácie o činnosti sekcie možno v súčasnosti sledovať na: https://www.facebook.com/europarccee/timeline, avšak v blízkej dobe sa plánuje spustenie oficiálnej webovej stránky sekcie.

Poslaním sekcie je zvýšenie vplyvu stredoeurópskych a východoeurópskych chránených území v rámci celoeurópskej debaty, príprava spoločných projektov, výmena skúseností a inšpirácií z praxe. Veríme, že sa jej opodstatnenosť čoskoro preukáže.

Mgr. Jana Pokrievková
ŠOP SR
Foto: zdroj EUROPARC Central and Eastern Europe

Rok 2015 prináša pre medzinárodné chránené územia významné výročia

Tento rok prináša z medzinárodného hľadiska dve významné udalosti. Pripomíname si 70. výročie založenia organizácie UNESCO a 50. výročie Európskeho diplomu pre chránené územia.

In support of
UNESCO'S 70th
Anniversary Celebrations

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

UNESCO – Organizácia Spojených národov pre výchovu, vedu a kultúru je medzinárodná organizácia s celosvetovou pôsobnosťou zastrešená Organizáciou Spojených národov (OSN), ktorá má mandát na rozvoj kultúrneho potenciálu svetového spoločenstva, kultúry, vedy a vzdelávania. Pod patronátom UNESCO vznikol rad medzinárodných dohovorov a programov, ako napr. Dohovor o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva a Program UNESCO Človek a biosféra. V súčasnosti je do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO zapísaných 1 007 lokalít v 161 krajinách sveta a do celosvetovej siete biosférických rezervácií je ich zaradených 631 v 119 krajinách sveta.

Viac informácií o organizácií UNESCO a 70. výročí jej založenia možno nájsť na oficiálnych stránkach http://en.unesco.org/ a http://en.unesco.org/70years.

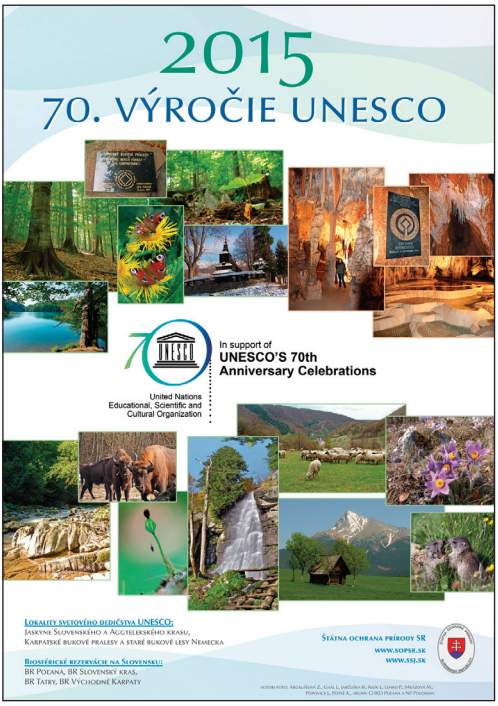

Na Slovensku si toto výročie pripomíname v súvislosti s dvomi lokalitami svetového dedičstva, zapísanými do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO. Ide o lokality Jaskyne Slovenského a Aggtelekského krasu a Karpatské bukové pralesy a staré bukové lesy Nemecka. V rámci Programu UNESCO Človek a biosféra sú do svetovej siete biosférických rezervácií zaradené štyri slovenské, konkrétne biosférické rezervácie Poľana, Slovenský kras, Východné Karpaty a Tatry.

Pri príležitosti 20. výročia zapísania lokality svetového dedičstva Jaskyne Slovenského a Aggtelekského krasu do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO sa v dňoch 22. – 25. septembra 2015 (Rožňava – Bódvaszilas) uskutoční vedecká konferencia pod názvom Výskum, využívanie a ochrana jaskýň Slovenského a Aggtelekského krasu, ktorú zorganizuje Správa slovenských jaskýň a Správa Národného parku Slovenský kras v spolupráci s maďarskými partnermi z Národného parku Aggtelek. Na konferencii budú prezentované najnovšie výsledky výskumu, monitorovania a ochrany jaskýň, najmä z územia Slovenska a okolitých štátov strednej Európy. Zároveň si touto konferenciou pripomenieme aj 70. výročie UNESCO.

Európsky diplom pre chránené územia je prestížne medzinárodné ocenenie, udeľované Výborom ministrov Rady Európy od roku 1965 a je určené pre prírodné a poloprírodné územia a krajinu výnimočného európskeho významu z hľadiska ochrany biologickej, geologickej a krajinnej diverzity a zároveň manažované príkladným spôsobom. Môže byť prepožičaný vláde, správe chráneného územia, príslušnému orgánu miestnej samosprávy alebo aj mimovládnej organizácii, ktorá sa stará o ochranu a manažment daného územia. Udeľuje sa v troch kategóriách: **kategória A** – za ochranu európskeho dedičstva (flóra, fauna, ekosystémy), **kategória B** – za ochranu charakteru krajiny a prírodných fenoménov osobitnej estetickej alebo kultúrnej hodnoty a **kategória C** – za úspešnú kombináciu spoločenských a rekreačných aktivít (využívania) so zachovaním biologických a estetických hodnôt územia. Momentálne má udelené toto ocenenie 73 území v 28 krajinách Európy.

Viac informácii o tomto ocenení, ako aj o jeho výročí vrátane informácií o podujatiach, galériu posterov, propagačné video, materiály na stiahnutie možno nájsť na stránkach http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/nature/Diploma/default_en.asp a http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/nature/Diploma/50Anniversary_2015_en.asp.

Oficiálne sa oslavy 50. výročia Európskeho diplomu otvorili na celoeurópskej úrovni dňa 13. marca 2015 v Rade Európy v Štrasburgu, kde sa uskutočnil slávnostný ceremoniál spojený s prezentáciou posterov, ktoré reprezentujú jednotlivé územia v Európe, ktorým bolo toto ocenenie udelené. Tieto oslavy vyvrcholili počas slávnostného workshopu pod názvom Chránené územia v Európe: nasledujúcich 50 rokov, ktorý sa uskutočnil v dňoch 21. – 22. mája 2015 v Regionálnom parku Migliarino San Rossore Massaciouccoli v Taliansku. Počas workshopu mali účastníci možnosť získať informácie o výzvach, ktorým chránené územia v súčasnosti čelia. Zároveň si vymenili skúseností a nápady spojené s využívaním informačných technológií, komunikačných nástrojov vo vzťahu k verej-

nosti, manažmentu chránených území v spojitosti s klimatickými zmenami a inváznymi druhmi, ako aj inovatívnymi metódami manažmentu. V deklarácii (Pisa Declaration) prijatej na workshope je uvedený zoznam predbežných odporúčaní, ktorých plnenie by malo zaistiť, aby chránené územia, ktorým bol udelený Európsky diplom mali zabezpečenú politickú aj finančnú podporu pre ďalší svoj rozvoj. Odporúčania zahŕňajú predovšetkým požiadavky zamerané na rozvoj komunikačných stratégií v územiach, ktorým bol udelený Európsky diplom, využívanie inovatívnych zdrojov informačných technológií. Takisto treba brať do úvahy tradičné znalosti a vedomosti a navrhnúť mechanizmy na participatívny manažment chránených území, ktorý by zahŕňal aj posilnenie spolupráce so súkromným sektorom a podporu zelenej ekonomiky. Nevyhnutné je aktívne zapájať do ochrany a rozvoja chránených území miestne komunity, využívať inovatívne manažmentové techniky na zvyšovanie atraktívnosti a efektívnosti území s Európskym diplomom, predchádzať a redukovať konflikty s miestnymi komunitami a zvyšovať vnímavosť a reagovanie na hrozby, ktoré by mohli ohroziť biodiverzitu. V neposlednom rade treba prispôsobiť existujúci manažment a predpisy najviac ohrozujúcim vplyvom vrátane klimatických zmien a inváznych druhov.

Detailnejšie rozpracované odporúčania budú predložené na prípadné schválenie na 35. zasadnutí Stáleho výboru Bernského dohovoru, ktorý sa uskutoční v dňoch 1. až 4. decembra 2015 v Štrasburgu.

Podrobnejšie informácie o slávnostnom workshope možno nájsť na stránke http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/nature/diploma/50anniversary_may2015_EN.asp.

Text a foto: Ing. Michaela Mrázová
ŠOP SR

Európsky diplom oslávil 50 rokov

Presne pred 50 rokmi začala v sídle Rady Európy v Štrasburgu tradícia oceňovať chránené územia, ktoré sa vyznačujú významnými prírodnými hodnotami a súčasne sú príkladom dobrej starostlivosti. Toto ocenenie, známe ako Európsky diplom Rady Európy pre chránené územia, dosiaľ získalo 73 chránených území z 28 krajín Európy.

Získať ocenenie nie je jednoduché a rovnako ani si ho udržať. Postup je v súčasnosti daný rezolúciou Výboru ministrov Rady Európy č. 2008/1 k revidovanému postupu Európskeho diplomu pre chránené územia. Sú v ňom uvedené jednotlivé kroky pre získanie ocenenia a pre monitoring plnenia podmienok a odporúčaní. Kandidatúra pozostáva zo žiadosti správy chráneného územia (v predpísanom formáte), žiadosť posúdi nezávislý expert spravidla nasledujúci rok počas misie v území, expert pripraví veľmi podrobnú správu, ktorú prezentuje na pravidelnom (ročnom) zasadnutí skupiny expertov Rady Európy pre Európsky diplom v Štrasburgu. Súčasťou správy je návrh rezolúcie Výboru ministrov, ktoré spravidla obsahuje podmienky a odporúčania pre udelenie diplomu. Návrhy skupiny expertov sú predkladané na schválenie Stálemu Výboru Bernského dohovoru, ktorý zasadá každoročne v Štrasburgu a následne je rezolúcia prijatá na zasadnutí Výboru ministrov Rady Európy. Udelenie Európskeho diplomu je spojené so slávnostným podujatím priamo v lokalite. A potom nasleduje zodpovednosť – plnenie podmienok a odporúčaní a každoročné správy pre skupinu expertov. Skupina expertov v prípade chýbajúcich správ alebo zistených nedostatkov navrhne opatrenia. Tým najkrajnejším je odobrenie Európskeho diplomu (toto sa zatiaľ nestalo) alebo jeho pozastavenie do splnenia podmienok, alebo neudelenie diplomu po uplynutí lehoty zapožičania – k tejto situácii došlo len prípade Národného parku Pyreneje vo Francúzsku.

Počet držiteľov Európskeho diplomu sa zvyšoval postupne – za jednotlivé dekády pribudlo 13, 7, 20, 26 a 7 lokalít. Najviac lokalít prihlásilo Nemecko (8), Taliansko (7) a Fínsko (6), po jednej lokalite má 11 európskych krajín, ostatné (vrátane Slovenska) majú lokalít niekoľko. Škála území je naozaj rozmanitá – od chránených krajinných oblastí, akými sú napríklad Bílé Karpaty, cez prírodné alebo národné parky, akým je estónsky národný park Matsalu, nemecký Bertesgaden, španielsky Doňana, jediný slovinský národný park Triglav či Ekenas Archipelago vo Fínsku až po prísne chránené rezervácie, napríklad dve známe portugalské lokality Desertas a Salvage. Prehľad území ocenených Európskym diplomom, v členení na tzv. biogeografické regióny, je na mape.

Na mape figuruje aj Národná prírodná rezervácia Dobročský prales a Národný park Poloniny, ktorým bolo ocenenie zapožičané v roku 1998. Tomuto kroku predchádzala príprava podkladov a rokovania so Sekretariátom Rady Európy, ktorý Slovenskú republiku ako nového člena Rady Európy povzbudzoval v aktivitách na získanie Európskeho diplomu. Vzhľadom na unikátnu polohu Slovenska v strede Európy a v susedstve s ďalšími piatimi štátmi boli v hre hlavne cezhraničné lokality.

Do užšieho výboru z návrhu odborníkov organizácie ochrany prírody sa dostala aj Chránená krajinná oblasť Biele Karpaty, kandidatúra pre túto lokalitu nakoniec nebola podaná.

Dobročský prales i Poloniny získali ocenenie v roku 1998 a v päťročných intervaloch bola platnosť Európskeho diplomu znovu obnovená samostatnou rezolúciou Výboru ministrov Rady Európy. O ich plnení Slovenská republika predkladá ročné správy. Treba uviesť, že na rozdiel od Dobročského pralesu, ktorý je príkladom nielen cenného územia, ale vynikajúcej súčinnosti medzi sektormi a miestnymi subjektmi, v Poloninách pretrvávajú problémy s plnením rezolúcie, týkajúcich sa rovnako pôsobnosti rezortu životného prostredia a pôdohospodárstva. Európsky

diplom je vo väčšine krajín chápaný ako značka, ktorá hovorí nielen o výnimočnosti územia, ale je aj zárukou kvality a príležitostí pre návštevníkov, ktorí hľadajú práve aktívny oddych v prírode.

Rada Európy k 50. výročiu Európskeho diplomu pripravila výstavu posterov z jednotlivých chránených území, video a zaujímavú brožúru vo viacerých jazykových mutáciách. Slovenská republika aktívne prispela aj zorganizovaním podujatí v Národnom parku Poloniny a národnej prírodnej rezervácii Dobročský prales, t. j. dvom lokalitám – držiteľom Európskeho diplomu v rámci Slovenska. Informácie sú dostupné na http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/nature/Diploma/50Anniversary_2015_en.asp.

Najvýznamnejším podujatím bol workshop načasovaný k Medzinárodnému dňu biodiverzity – konal sa 21. – 23. mája 2015 sa v Taliansku v regionálnom parku Migliarino, San Rossore a Nassaciuccoli pod názvom Chránené územia v Európe: nasledujúcich 50 rokov. V prezentáciách boli zdôraznené najvýznamnejšie medzníky ochrany prírody predchádzajúcich 50 rokov (pre tých mladších napríklad „tichá jar“ ako dôsledok používanej chemikálie DDT), podnetné príklady dobrej starostlivosti v chránených územiach, ale aj najvýznamnejšie hrozby (degradácia biotopov, zmena klímy, invázne nepôvodné rastliny) a možnosti pre nasledujúce desaťročie. Medzi tieto patrí napr. zviditeľnenie ekosystémových služieb, integrácia ochrany prírody do ostatných sektorov spoločnosti, komunikácia s verejnosťou. Všetky prezentácie sú dostupné na http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/nature/Diploma/default_en.asp.

Na záver si dovolím ako členka skupiny expertov pre Európsky diplom (v minulosti) a referentka, zodpovedná za viacročné obdobie koordinácie tejto agendy v rámci ministerstva, aj niečo osobnejšie: Európsky diplom je jedno z medzinárodných ocenení, ktoré môže napomôcť k propagácii slovenskej prírody a inštitúcií, ktoré prispievajú k jej ochrane. Je to tiež naše zrkadlo – reflexia, kde ochrana prírody je, akú má v spoločnosti alebo v danom regióne prioritu, ako vedia inštitúcie ochrany prírody presadzovať schválené koncepcie. Je to možnosť vidieť iný pohľad na výzvy, ktorým ochrana prírody čelí aj v iných štátoch (a nevzdáva) a rôzne prístupy štátov. Treba si uvedomiť, že Európsky diplom je však nielen ocenenie, dobrá značka, ale predovšetkým záväzok rovnako medzinárodný, ako aj národný či lokálny.

RNDr. Jana Durkošová
MŽP SR

Nedocenený význam starých, poškodených stromov a potenciál entomológov

O význame starých a poškodených stromov sa toho veľa napísalo. Veľa vzácnych druhov živočíchov je viazaných práve na ne. Okrem hmyzu majú takéto stromy vplyv aj na početnosť mnohých druhov vtákov a netopierov. Nedostatok týchto stromov je prevažne v hospodárskych lesoch.

Zvyšovať počet starých stromov v lese sa v Nitrianskom kraji snažia pri tvorbe Programov starostlivosti o les (PSoL) tým, že do textového vyjadrenia stavu lesa a plánu hospodárskych opatrení dáva Okresný úrad v sídle kraja nasledovnú požiadavku, resp. podmienku:

„Po realizácii výchovnej alebo obnovnej ťažby ponechať existujúce suché, zlomené, netvárne alebo prestarnuté stromy na vhodných miestach (hrebene, okraj lesného porastu, mokriny, brehové porasty a pod.) v počte aspoň 2 – 5 ks/ha na dožitie“.

Tieto stromy sú väčšinou z hospodárskeho hľadiska bezvýznamné, ale pre biodiverzitu nenahraditeľné. Nedodržanie tejto požiadavky sa však ťažko postihuje. Princíp ponechania stromov po ťažbe sa uplatňuje aj v prípade prijatia podmienok za účelom získania niektorého z certifikátov vydávaných v rámci certifikácie lesa. Najrozšírenejšími a najznámejšími certifikačnými schémami sú FSC – Forest Stewardship Council a PEFC – The

Programme for the Endorsement of Forest Certification.

Výber stromov by nemal byť ponechaný na hospodára, ktorý má iné kritéria na ich výber. Považujem za potrebné, aby sa na výbere daných stromov podieľala Štátna ochrana prírody SR. Ideálne by bolo, keby sa takéto stromy v lesoch, ale aj vo voľnej krajine, riešili aj v legislatíve ochrany prírody a krajiny a označovali sa tabuľkou na kmeni s nápisom napr. „významný strom“, príp. „strom v evidencii ŠOP SR“ a pod.

Na vytipovanie takýchto stromov by bolo možné využiť aj potenciál asi 230 entomológov organizovaných v Slovenskej entomologickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied. Zdá sa mi, že zatiaľ sa tento potenciál dostatočne nevyužíva. Často sa stretávam s tým, že entomológovia sú iba štatistami pri ubúdaní stromov, v ktorých sa vyvíjali chránené a často ojedinelé druhy hmyzu. Sám som bol svedkom, ako z roka na rok zmizol strom, v ktorom sa vyvíjal druh krasoň lipový (*Poecilonota rutilans*), fúzač veľký (*Cerambyx cerdo*), kováčik hrdzavý (*Ludius ferrugineus*), kováčik fialový (*Limoniscus violaceus*), fúzač drsnotykadlový (*Megopis scabricornis*), fúzač (*Necydalis ulmi*), fúzač alpský (*Rosalia alpina*), fúzač (*Rhamnusium bicolor*). Prvotné označenie stromov by mohli vykonávať

entomológovia, ale aj pracovníci orgánov ochrany prírody a krajiny, prípadne ornitológovia, nakoľko tieto stromy sú vhodné aj na hniezdenie vtákov a netopierov.

Požiadavka na zachovanie vhodných stromov by mala byť zakomponovaná do programu starostlivosti v rámci schvaľovacieho procesu a pred plánovanou ťažbou by mal lesný hospodár umožniť Štátnej ochrane prírody SR vykonať ich označenia.

Som presvedčený, že snahou zvyšovať množstvo takýchto stromov v lese (prípadne aj vo voľnej krajine) je vhodnejšie, ako často bezhlavé sa dožadovanie nových bezzásahových lesných porastov. Mnohé druhy hmyzu pre svoju existenciu, vývoj a rozmnožovanie potrebujú stromy presvetlené, často aj výseky s kvetenou. Často kladieme väčší dôraz na druhovú ochranu, ako ochranu biotopu, pritom práve biotop vytvára „domov“ pre úspešný vývoj a prežívanie mnohých vzácnych druhov. Preto by som bol rád, keby sme sa častejšie „stretávali“ so stromami vhodnými na vývoj ohrozených druhov hmyzu aj v lesných porastoch, kde sa bežne hospodári.

Text a foto: Ing. Svätopluk Čepelák
Okresný úrad Nitra

Řepka, R., Grulich V., Ostřice České republiky – terénní obrazový průvodce. Ústav lesnické botaniky, dendrologie a geobiocenologie Lesnické a dřevařské fakulty Mendelovy univerzity v Brně a ČSOP, ZO Hořepník Prostějov, 2014, 208 strán. Cena. 7,4 €, ISBN 978-80-7458-066-6.

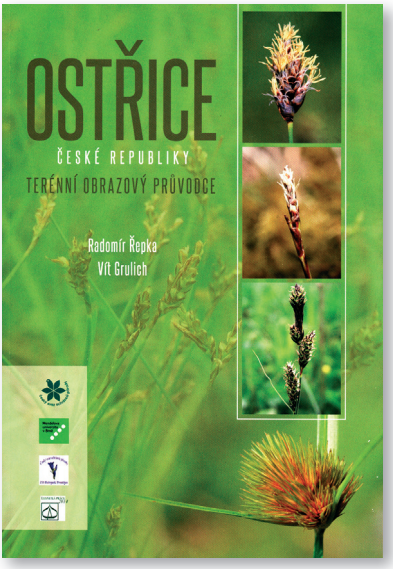

Na sklonku zimy 2015 – v období najväčšej botanickej abstinencie sme obzvlášť radostne privítali správu o vydaní publikácie o ostriciach Českej republiky. V dnešnej „karentovej" dobe je to vzácna udalosť. Ide o monografiu, ktorá s podtitulom „terénny obrazový sprievodca" osloví najmä terénnych botanikov rôznej úrovne od začiatočníkov až po pokročilých. Erudovanosť a skúsenosti oboch autorov sú po obsahovej stránke zárukou kvalitného diela, a tak som v nej s chuťou zalistoval.

Publikácia má 208 strán a podrobnejšie opisuje 85 druhov ostríc vrátane dvoch najčastejších krížencov. Kniha nadväzuje, resp. obsahovo rozširuje predošlú podobne zameranú publikáciu Mokřadní ostřice České republiky, ktorá vyšla v roku 2007, autorom je R. Řepka a opisuje 57 druhov mokraďových ostríc. Štruktúra oboch publikácií je podobná. V úvodnej časti knihy sú zaradené všeobecné kapitoly o evolúcii a systematike, morfológii ostríc a dôležitou kapitolou je, samozrejme, kľúč na určovanie ostríc. V špeciálnej časti opisujúcej jednotlivé taxóny sa objavili užívateľsky vylepšené prvky, napr. podčiarknutý text diagnostických znakov, čo pomôže lepšie sa zorientovať v texte. Text sa zameriava v prevažnej miere na morfologické znaky, menej na ekológiu a rozšírenie jednotlivých druhov. Mimoriadne užitočné sú informácie o určovaní a znakoch podobných druhov v sterilnom stave. Údaje o najpodobnejších druhoch, medzi ktorými dochádza najčastejšie k zámenám, mohli byť ale uvádzané častejšie podobne ako v atlasoch húb (aj keď v prípade ostríc nehrozia otravy!). Najmä začiatočníci však vnímajú podobnosť druhov ostríc inak ako skúsení botanici. Veľmi praktickou informáciou a pomôckou pri určovaní by mohli byť aj informácie o skupinách druhov, ktoré sa vyskytujú často spolu v určitom type biotopu. V textovej časti chýbajú aj informácie o fenológii. Predovšetkým začiatočníkom by pomohla informácia o kvitnutí a ešte lepšie o dozrievaní plodov, teda o období roka, ktoré je najvhodnejším pre zber a určovanie ostríc. Rovnako by publikáciu užívateľsky vylepšili praktické informácie o určovaní z herbárových položiek, na čo si treba dať pozor pri odoberaní rastlín pre herbárové položky, napr. odtieň zelenej farby listov, pošiev, charakter porastu, teda údajov, ktoré často z vysušenej herbárovej položky nie je najľahšie identifikovať. V porovnaní s predošlou publikáciou o mokraďových ostriciach pribudli tiež mapky rozšírenia v ČR, naopak ubudli fotografie biotopov druhov, pravdepodobne z úsporných dôvodov. Fotodokumentácia ostríc je kvalitná, pri niektorých druhoch by sa ale predsa len žiadali detailnejšie makrozábery dôležitých diagnostických znakov, predovšetkým kláskov, resp. pamechúrikov. Pri niektorých druhoch chýbajú zaužívané synonymá, napr. *C. acuta* (syn: *C. gracilis*), *C. flacca* (syn. *C. glauca*), *C. nigra* (syn. *C. fusca*), ktoré môžu byť dôležité aj pri používaní fytocenologického názvoslovia, kde sa v niektorých prípadoch používajú synonymá. Užívateľským nedostatkom je tiež chýbajúci register názvov pre rýchlejšie vyhľadanie daného druhu, keďže taxóny v špeciálnej časti nie sú usporiadané abecedne.

Pre slovenských užívateľov považujem za uži-

točnú doplnkovú informáciu o druhoch ostríc, ktoré sa vyskytujú na Slovensku a zároveň sa nevyskytujú na území ČR, a teda sa nenachádzajú ani v publikácii. Sú to predovšetkým vysokohorské druhy alpsko-karpatského rozšírenia, ako aj niektoré submediteránne a subkontinentálne druhy: *C. atrofusca*, *C. brachystachys*, *C. brevicollis*, *C. depressa* subsp. *transsilvanica*, *C. divisa*, *C. firma*, *C. fuliginosa*, *C. halleriana*, *C. lachenalii*, *C. liparicarpos*, *C. parviflora*, *C. sempervirens*. Druhy uvádzané v publikácii, ktoré sa nevyskytujú na Slovensku: *C. derelicta*, *C. macroura*, *C. magelanica* subsp. *irrigua*, *C. obtusata*, *C. vaginata*.

Publikácia Ostrice ČR patrí k veľmi užitočným a praktickým dielam, ktoré nezostávajú na policiach, ale po ktorých terénni botanici určite často siahnu.

Mgr. Jaroslav Košťál, PhD.
Správa CHKO Ponitrie

50 rokov ochrany prírody v Slovenskom raji

„Slovenský raj. Týmto krásnym menom poctený je kraj patriaci medzi najkrajšie na Slovensku“

Tento opis Slovenského raja sa objavil v roku 1921 v Krásach Slovenska. Po prvýkrát sa pomenovanie Slovenského raja objavilo v tlači. Trvalo niekoľko rokov, kým sa toto pomenovanie ujalo, dovtedy sa používal názov Hrabušické rokliny alebo Stratenská hornatina. Prvopočiatky ochrany prírody siahajú už do obdobia zriadenia jelenej rezervácie na dnešných chránených územiach Stratená, Veľký a Malý Sokol a Glac. Turistický rozvoj začal koncom 19. storočia, čo súviselo hlavne s objavením Dobšinskej ľadovej jaskyne, roklín Slovenského raja a Prielomu Hornádu. Na objavovaní týchto zákutí mal podiel hlavne Uhorský karpatský spolok. Neskôr v 20-tych rokoch 20. storočia boli vypracované plány na ochranu pamiatok, ďalšie aktivity, ako protesty proti bezohľadnej ťažbe dreva a odstreľovanie prírodných výtvorov v roklinách, utvrdzovali nadšencov a milovníkov prírody v snahe o zmenu v ochrane krasového územia.

Rok 1964 bol pre Slovenský raj kľúčový. Bola vyhlásená Chránená krajinná oblasť Slovenský raj hneď po Tatranskom národnom parku v bývalom Československu. Už po niekoľkých rokoch však bolo jasné, že prírodné hodnoty spĺňajú kategóriu národného parku. V roku 1988 bolo územie CHKO prekategorizované na Národný park Slovenský raj.

Centrálna časť Slovenského raja

Túto kategóriu si jednoznačne zaslúži, keďže ako malé územie s rozlohou 20 000 ha s najhustejšou sieťou turistických chodníkov a vysokou biodiverzitou patrí medzi najkrajšie národné parky na Slovensku. Slovenský raj je územie s takmer tisíckou druhov vyšších rastlín, s 30 biotopmi európskeho a deviatimi biotopmi národného významu a druhovo najbohatšími lúkami, ktoré nemajú obdobu v Európe.

Trvalo tu žijú veľké šelmy, ako medveď, rys a vlk. Doposiaľ bolo objavených vyše 2 000 druhov motýľov a žije tu 18 druhov netopierov. Môžeme sa pochváliť aj lokalitou Svetového prírodného dedičstva UNESCO – Dobšinskou ľadovou jaskyňou a s viac ako 450 objavenými jaskyňami.

50. narodeniny počiatku ochrany prírody Slovenského raja boli pre nás veľmi významné. Sú poctou a vďakou všetkým tým, ktorí venovali svoje úsilie a lásku k tomuto kraju pre zachovanie jeho krás.

Dávajú nám príležitosť zhodnotiť minulosť a určiť ciele do budúcnosti v ochrane Slovenského raja.

Správa NP Slovenský raj v rámci 50. výročia uskutočnila počas celého roka 2014 mnohé akcie, besedy a prednášky venované spomienke týchto prvopočiatkov v ochrane prírody. Sprievodné akcie začali v januári, a to stretnutím bývalých riaditeľov Správy CHKO Slovenský raj, neskôr Národného parku Slovenský raj. Ďalšie mesiace boli venované predovšetkým environmentálnej výchove a práci s mládežou.

K hodnote a významnosti osláv ochrany prírody v Slovenskom raji prispeli aj prednášky o význame mokradí, symbolické otváranie studničiek, upratovanie Slovenského raja, podujatia ku Dňu vtákov, Dňu Zeme, taktiež odborné exkurzie pre verejnosť, vedomostné súťaže, čistenie vôd Slovenského raja, otváranie letnej turistickej sezóny a akcie, ako výtvarný plenér, vyhlásenie fotosúťaže a Deň detí.

V dňoch 25. 9. – 26. 9. 2014 vyvrcholili celoročné prípravy slávnostnou konferenciou k 50. výročiu ochrany prírody v Slovenskom raji v Hoteli Čingov v Slovenskom raji. Konferencia sa organizovala pod záštitou ministra životného prostredia.

Stretlo sa tu okolo 200 účastníkov z oblasti ochrany prírody, pracovníkov partnerských národných parkov, samospráv z územia Slovenského raja, štátnej správy, vlastníkov a ďalších predstaviteľov regiónu, aby zhodnotili históriu a prvopočiatky právneho zriadenia a našli spoločné ciele a východiská pre Národný park Slovenský raj. V rámci konferencie boli slávnostne

Konferencia k 50. výročiu ochrany prírody, Čingov

Slávnostné otvorenie Strediska environmentálnej výchovy na Štefánikovom námestí 11 (zľava doc. Ing. Ján Ilavský, Csc., štátny tajomník MŽP, Mgr. Lea Grečková, poslankyňa NR SR, PhDr. Ján Volný, PhD., primátor mesta Spišská Nová Ves)

ocenení pracovníci a inštitúcie, ktorí sa svojou dlhoročnou prácou podieľali na ochrane tohto mimoriadne hodnotného územia. Počas konferencie sa uskutočnilo slávnostné otvorenie strediska environmentálnej výchovy v sídle Správy Národného parku Slovenský raj spolu s výstavou k 50. výročiu ochrany prírody a 40. výročiu sprístupnenia Prielomu Hornádu. Stredisko environmentálnej výchovy bolo zriadené za účelom environmentálnej výchovy pre deti, žiakov a študentov a širokú verejnosť. Snahou Správy NP Slovenský raj je priblížiť mládeži a verejnosti prírodné hodnoty Slovenského raja, prehĺbiť ich vzťah k nim a nadobudnúť environmentálne a ekologické cítenie v prospech ochrany životného prostredia.

Súčasne bola pokrstená nová odborná publikácia Flóra Národného parku Slovenský raj, ktorá je vyvrcholením 40-ročnej práce bývalej botaničky Správy Národného parku Slovenský raj RNDr. Anny Leskovjanskej.

Druhý deň konferencie sa niesol v turistickom duchu. Jej účastníci navrhli dve exkurzné trasy. Pešia trasa Prielomu Hornádu a exkurzia To najlepšie z raja ponúkli zúčastneným spoznať Slovenský raj, spomínať priamo v teréne, ale aj rozvíjať diskusie o problémoch i aktivitách vykonávaných v území národného parku.

Na záver konferencie sa jeden z významných hostí titulárny kanonik a dlhoročný ochranár RNDr. Jozef Voskár vyjadril:

„Dostali sme do daru najkrajšie dedičstvo a najkrajší dar – Slovenský raj. Ako obyvateľov tohto územia nás spája skutočnosť, že my všetci sa podieľame a ovplyvňujeme svojou činnosťou kvalitu jedinečnosti Slovenského raja“.

Cieľom ochrany prírody je zachovať tento dar a posilniť silnú značku národného parku, ktorý bude reprezentovať zosúladenie ochrany prírody a turizmu s ohľadom na zachovanie prírodných krás pre ďalšie generácie.

Mgr. Štefánia Bryndzová
Foto: Mgr. Peter Olekšák
Správa NP Slovenský raj

Expozícia k 50. výročiu ochrany prírody a 40. výročiu sprístupnenia Prielomu Hornádu chodníkom Horskej služby

Zaujímavosti z histórie

Dňa **15. mája 1565** (pred 450 rokmi) rímsko-nemecký cisár a uhorský kráľ Maximilián II. vydal prvú legislatívnu lesnícku normu v Uhorsku, ktorá je známa ako **Lesný poriadok** (**Constitutio Maximilliana**). Pozostával z 30 bodov, ktoré sa týkali správnej ťažby a spracúvania drevnej hmoty, ochrany mladín, zákazu pastvy domácich zvierat na rúbaniskách, udržiavania vodných stavieb a lesného účtovníctva. Okrem bodov týkajúcich sa lesov obsahoval tiež ustanovenia o ochrane živočíchov žijúcich v lesoch. Poriadok bol vydaný pre uhorské banské mestá, ale mal celouhorskú platnosť.

NPR Ponická dúbrava, foto A. Lešová

V **roku 1895** (pred 120 rokmi) uhorské Ministerstvo orby (pôdohospodárstva) v Budapešti vyhláškou zriadilo **prvé dve lesné, tzv. čiastočné rezervácie** Slovenská Ľupča – Ponická Huta a Slovenská Ľupča – Polesie Šalkovej, Šalkovský les. Obe tieto rezervácie existujú aj v súčasnosti ako národná prírodná rezervácia Ponická Dúbrava (pôsobnosť Správy CHKO Poľana) a národná prírodná rezervácia Príboj (pôsobnosť Správy NAPANT-u). Sú aj súčasťou európskej sústavy chránených území Natura 2000 ako územia európskeho významu.

Zdroj: Ing. Viliam Stockmann, CSc., Dejiny ochrany prírody na Slovensku, vydala Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky, Banská Bystrica, 2013

Tipy na výlety

Domov mačacích hláv

V západnej časti CHKO Cerová vrchovina (okres Lučenec, k. ú. Šiatorská Bukovinka) leží NPR Šomoška s výmerou 36 ha. Na jej území priamo nad hranicou s Maďarskou republikou sa vypínajú zrúcaniny malebného hradu Šomoška. Na hranici rezervácie, po ktorú sa dá prísť z dediny motorovým vozidlom, sa nachádza vstupný areál Šimonova veža s parkoviskom, informačným strediskom a piknikovým miestom, ktoré sú udržiavané obcou.

Pohľad z rozhľadne na hrady Šomoška a Šalgó

Na tomto mieste začínajú dva náučné chodníky. Prvý – náučný chodník Šomoška vedie na už spomínaný hrad (zároveň aj po zelenej turistickej značke), má dĺžku 1,6 km s prevýšením 106 m a je obojsmerný. Má osem zastávok, na ktorých môžete okrem iného spoznať aj známy kamenný vodopád.

Zo vstupného areálu ale vedie aj druhý, menej známy náučný chodník Mačacia. Má dĺžku 2,5 km s prevýšením 100 m a je okružný. Vedie cez opustený kameňolom Mačacia, v ktorom sa v minulosti ťažil čadič. Ten sa používal na dláždenie ulíc pod názvom mačacie hlavy. Ťažil sa ešte v medzivojnovom období a odvážal sa do Maďarska po úzkokoľajnej železničke. O tomto všetkom, ako aj o geologickej stavbe, samotnej ťažbe, zaniknutej osade baníkov, železničke a rekultivácii lomu sa návštevník dozvie na desiatich informačných tabuliach. Na trase na okraji lomu bola postavená drevená rozhľadňa, z ktorej je krásny výhľad na hrad Šomoška a zároveň na neďaleký hrad Šalgó už na maďarskej strane. Chodník čiastočne vedie po násype bývalej železničky po žltej turistickej značke a neskôr sa v údolí Bukovinského potoka spája s chodníkom vedúcim na hrad a oba vedú späť ku vstupnému areálu.

Prírodné bludisko

Kto ešte nebol v bludisku, tomu odporúčame navštíviť lokalitu Bralce pri Hliníku nad Hronom (okres Žiar nad Hronom) na okraji CHKO Štiavnické vrchy. Nachádza sa tu PR Bralce, vyhlásená na ochranu významných druhov rastlín a živočíchov na vulkanickom podklade. Územie nesie ale aj výraznú geologickú pečať. Už sám názov Bralce niečo naznačuje, ale treba to zažiť na vlastnej koži. Samotná rezervácia síce nie je prístupná, jej okrajom vedie žltá turistická značka z Hliníka nad Hronom, ale v jej bezprostrednej blízkosti zo žltej značky odbočuje zeleno značený turistický chodník. Tento chodník sa na malej ploche územia nespočetnekrát kľukatí, raz strmo stúpa, potom klesá, prechádza ponad a pomedzi bralá rôznych tvarov, nakopené machom obrastené balvany, kamenné more, zakrpatené stromy na skalách. Sú na ňom aj vyhliadky, dokonca aj zabezpečený chodník, reťaz a drevený mostík a to všetko prevažne v lesnom poraste. Niektoré miesta navodzujú atmosféru magických pohanských obradov. Už po chvíli „neviete, kde je sever“, preto je dôležité sledovať turistické značky.

Bralce – chodník medzi skalami

Na konci trasy, ktorú prejdete asi za tri a pol hodiny sa zelená značka opäť napojí na žltú značku, ktorou sa vrátite do doliny alebo opačným smerom môžete pokračovať hlbšie do Štiavnických vrchov. Komu by sa práve prejdená trasa málila, tomu odporúčame sa vrátiť do dediny a vystúpiť na protiľahlú stranu doliny vedúcej z Hliníka nad Hronom do Sklených Teplíc. Nachádza sa tu výrazné 50 m vysoké ryolitové bralo Szabóova skala, ktoré patrí medzi naše najstaršie chránené územia. Bolo vyhlásené už v roku 1907 a dnes je to prírodná rezervácia zameraná na ochranu ryolitových skál a brala a zriedkavou flórou a faunou. Zeleným turistickým chodníkom a neskôr krátkou žltou odbočkou prídete za pol hodiny až na jeho vrchol, ktorý je označený krížom.

Text a foto: Ing. Branislav Faško
ŠOP SR

25. výročie vyhlásenia biosférickej rezervácie na Poľane

Kaldera Poľany, foto: P. Potocký

Pasenie oviec, foto: J. Bariak

Poľana si v povedomí širokej verejnosti právom získala postavenie symbolu slovenskosti a svojráznosti. Nádherná, citlivou rukou dotknutá príroda, tajomné zákutia, skalné monumenty – mohutné zvyšky dávnej sopečnej činnosti, lesy a pralesy, polianky – horské lúky, pasienky a človek – mozole, pot, ale i úprimná radosť a najmä hrdosť tých, ktorí v nej žijú. To je Poľana – napriek tomu, že je známa, po stáročia si zachovala svoju intimitu.

Podpoľanie je malebný kút uprostred Slovenska, známy ako vrchársky kraj s panenskou prírodou, originálnou ľudovou kultúrou, stále živými tradíciami a v básňach, povestiach či piesňach ospievanou prírodou a ľuďmi.

Poľana je najvyšším sopečným pohorím na Slovensku a patrí k najzachovalejším sopkám v Západných Karpatoch. Nachádza sa v centrálnej časti Slovenska, pričom na jej severnom okraji leží geografický stred Slovenska – kóta Hrb 1 255 m n. m.. Pre svoje hodnoty bolo územie v roku 1981 vyhlásené za chránenú krajinnú oblasť a v roku 1990 bolo zaradené do svetovej siete biosférických rezervácií (BR) UNESCO, a tým pristúpilo k plneniu programu Človek biosféra (MAB). V roku 2014 bol podaný návrh rozšírenia BR o malebné Hriňovské lazy. Sú to mozaiky maloblokových pásových oráčin, striedajúce sa s lúkami a pasienkami na bývalých poliach so zachovalými medzami. Súčasná výmera CHKO–BR Poľana je 20 360 ha.

Jedinečnú geologickú a geomorfologickú stavbu tohto územia vytvorila v mladších treťohorách (pred 13 – 15 miliónmi rokov) sopečná činnosť. Pohorie formovali celkom štyri etapy vulkanickej činnosti, sprevádzané v prestávkach intenzívnym narúšaním. Následkom poklesu a erózie v centrálnej časti vznikla kotlovitá prehĺbenina – kaldera. V smere S-J má priemer 6 km, obvod okolo 20 km, hĺbku 800 m a zaberá asi 30 km^2. Sopečný pôvod a z toho vyplývajúca geomorfologická stavba územia podmienila vznik unikátneho bohatstva skalných stien a miest, lávových prúdov, kamenných morí, skalných ihiel a veží, vodopádov a mnohých iných zaujímavých útvarov, tvoriacich dominanty Poľany. Na súčasnej krajinnej tvorbe sa podieľal aj

Medveď hnedý, foto: V. Hrúz

človek, ktorý svojimi záujmami v území postupne pretvoril jeho pôvodný krajinný ráz. Špecifická geomorfologická stavba územia sa odráža aj v jedinečnej riečnej sieti územia. Centrálnu časť kaldery Poľany odvodňuje potok Hučava, ktorého prítoky vytvárajú dostredivú sieť vodných tokov. Naopak na obvode kaldery sa vytvorila odstredivá – radiálna sieť vodných tokov, ktoré odtekajú z územia na všetky svetové strany. Významnými tokmi sú Slatina, ktorá pramení nad osadou Vrchslatina na juhovýchode územia, Kamenistý potok na severovýchode, Hutná na severozápade a Zolná na západe. Všetky toky patria do povodia rieky Hron. V juhovýchodnej časti územia na hornom toku Slatiny sa nachádza vodárenská nádrž Hriňová.

Geografická poloha masívu Poľany a jej geomorfologická členitosť podmieňujú nielen výskyt horských druhov, viazaných na vyššie, zatienené a inverzné polohy, ale i druhov teplomilných, ktoré sem prenikli z teplej oblasti. Nezalesnené územia, ktoré predstavujú asi desatinu územia CHKO, sú miestom výskytu viacerých druhov hmyzu. Okolie potokov, hlavne podmáčané lúky, tvoria vhodné prostredie pre viaceré obojživelníky. Zo stavovcov tvoria najpočetnejšiu skupinu vtáky. Zvyšky bukových a jedľovo-bukových lesov s pralesovitým charakterom vytvárajú hniezdne možnosti pre ďatľa bielochrbtého, sovu dlhochvostú a muchárika červenohrdlého. V smrekových lesoch sa vyskytujú druhy viazané hlavne na tento typ prostredia – ďateľ trojprstý, kuvik vrabčí, kuvik kapcavý, drozd kolohrivý, krivonos smrekový. Z kurovitých vtákov sa na Poľane ešte stále vyskytuje tetrov hlucháň a jariabok hôrny. Neodmysliteľnú súčasť fauny Poľany tvorí aj 56 druhov cicavcov. Skoro všetky vodné toky osídľuje ohrozená vydra riečna. Lesy Poľany sú oddávna známe aj jeleňou zverou a šelmami mačkou divou, rysom, vlkom a medveďom.

Rozsiahly komplex lesov zaberá 85 % rozlohy CHKO-BR Poľana. Vo vrcholovej časti Poľany sa vyskytujú spoločenstvá prirodzených smrekových lesov, ktoré predstavujú najjužnejší výskyt pravých smrečín v Západných Karpatách na andezitoch. Rozprestierajú sa od nižších až po najvyššie polohy, často majú pralesovitý charakter. Na juhozápadnom a južnom úpätí Poľany sa zachovali fragmenty porastov s dubom zimným,

Kosatec sibírsky, foto: V. Hrúz

Strakoš kolesár, foto: V. Hrúz

dubom cerovým, bukom a hrabom. Pre vrstvu bylín sú typické horské a subalpínske druhy. V dávnej minulosti odlesnené lokality predstavujú v súčasnosti spoločenstvá lúk, pasienkov, lesných čistín, v rámci ktorých sa vyskytuje veľmi cenná vegetácia rašelinísk a podmáčaných lúk. Bohatá je tiež flóra lišajníkov, húb, machorastov a pečeňoviek, pričom mnohé druhy poukazujú na čistotu prostredia a zachovanosť spoločenstiev tohto zaujímavého územia, napr. mach kyjanôčka zelená.

Z hľadiska turistického ruchu patrí Poľana medzi atraktívne, ale pomerne málo poznané regió-

PP Kalamárka, foto: V. Hrúz

NPR Zadná Poľana, foto: P. Potocký

ny. Je krajom, kde prírodné bohatstvo dotvárajú kultúrne hodnoty, vytvárané človekom tisícky rokov. Dodnes tu človek používa kone a tradičné poľnohospodárske nástroje. Neopakovateľný ráz krajiny charakterizujú tradičné drevenice, senníky, zemiakové pivničky, drevené maľované kríže a zachované tradície ľudovej tvorby. V dotazníkovom prieskume siedmich divov Poľany, ktorý sa realizoval v roku 2014, si tunajší obyvatelia a návštevníci zvolili za najkrajší div Poľany národnú prírodnú pamiatku Vodopád Bystrého potoka. Sedmičku divov doplnila kaldera Poľany, skalnatý útvar Kalamárka či podpoliansky folklór, tradície, povesti, Bátovský balvan, Jánošíkova skala a známe vyrezávané kríže. Pre turistiku na Poľane slúži 120 km turistických značených chodníkov, po ktorých prejde ročne približne 18 000 turistov.

Podpoľanie nemá presne vymedzené geografické ani administratívno-právne hranice. Nazýva sa tak územie, ktorému dominuje horský masív Poľana, ale ku ktorému nerozlučne patria podhorské dediny a mestečká na jej úpätí, akoby položené v náručí Poľany. Spolu vytvárajú jeden harmonický celok, ktorý ponúka nielen silné zážitky z prírodných krás, ale i z rôznych zaujímavých kultúrnych podujatí. Každý, kto tento región raz navštívi, rád sa sem opäť vracia aj preto, že tu nájde okrem iného aj božský kľud.

V súčasnosti sa vytvára nový model riadenia BR Poľana, ktorý by mal priniesť pre región Podpoľania nové príležitosti. V rámci biosférickej rezervácie Poľana vznikla tzv. koordinačná rada, ktorá spoločne manažuje územie biosférickej rezervácie Poľana. Členmi rady sú zástupcovia samospráv, vlastníkov a užívateľov, podnikateľov, lesníkov, poľnohospodárov, zástupcov kultúrnych,

Zasadnutie koordinačnej rady BR Poľana

Biosférická rezervácia Poľana - zonácia územia

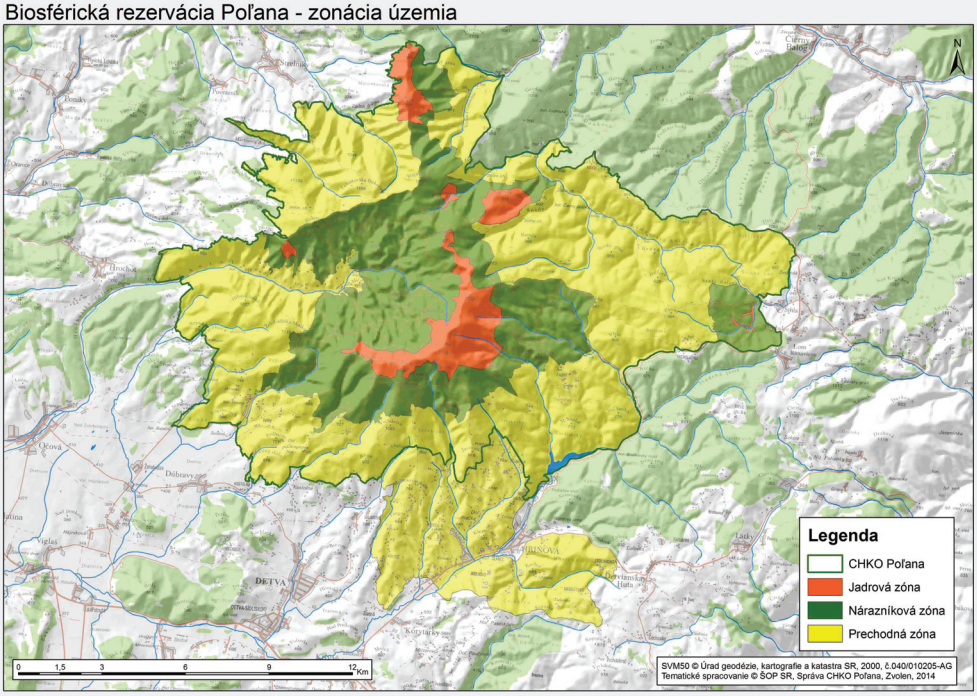

vzdelávacích a výskumných inštitúcií. Jedine korektná komunikácia, poctivá práca, úcta a rešpekt môže nám všetkým, ktorí v BR žijeme a pracujeme, pomôcť. Múdrosť – uvedomenie, jednoduchosť (bez zbytočných legislatívnych prekážok) a, samozrejme, financie môžu reálne prispieť k rozvoju územia Bioaférickej rezervácie Poľana, ktorá v tomto roku oslavuje 25. výročie.

Ing. Vladimíra Fabriciusová, PhD.
Správa CHKO-BR Poľana

Medzivládny program Človek a biosféra

Medzivládny program Človek a biosféra (Man and the Biosphere – MAB) bol vyhlásený v roku 1971 ako nástupnícky program Medzinárodného biologického programu. Tento svojou povahou vedecký, interdisciplinárny program, pôvodne rozdelený do štrnástich nosných projektov, sa zameriava na štúdium vzájomných vzťahov medzi človekom a prostredím, ale zahŕňa i vzdelávacie a informačné aktivity, aktuálnu problematiku integrovanej ochrany zdrojov biosféry a racionálne využívanie prírodných zdrojov.

Biosférické rezervácie – rezervy biosféry (BR) slúžia ako príklad trvalo udržateľného života, prijateľnej rovnováhy a vzájomného vzťahu člove-

ka s prírodným prostredím. V rámci programu UNESCO Človek a biosféra boli na Slovensku za biosférické rezervácie uznané bez právneho ustanovenia a vymedzenia štyri územia – Slovenský kras, Poľana, Východné Karpaty a Vysoké Tatry. Certifikát udeľuje Medzinárodná koordinačná rada UNESCO v Paríži.

V dôsledku neznalosti poslania a významu BR často dochádza k vnímaniu BR ako ďalšej kategórie chráneného územia a s tým súvisiacimi obmedzeniami či zákazmi. Biosférické rezervácie, správne „rezervy biosféry", nie sú chránené územia, sú modelové územia, kde ochrana prírodných hodnôt je podporovaná spôsobom hospodárenia na určitom území. Zároveň by však takýto prístup mal tým, ktorí v týchto územiach pracujú a uchovávajú kultúrne a prírodné tradície, zaručovať určitú podporu. Rezervy biosféry predstavujú územia, kde príroda poskytuje ľuďom prírodné zdroje a naopak človek hospodári tak, aby prírodu nenarušil, naopak, zachoval jej hodnoty a krásu.

Každá biosférická rezervácia má tri funkcie:

- ochranárska – s dôrazom na ochranu na všetkých úrovniach vrátane ochrany krajiny, ekosystémov, druhov a genetickej rôznorodosti,
- rozvojová – zameraná na zabezpečenie udržateľného hospodárskeho a sociálneho rozvoja územia,
- logistická – zahŕňa výskum, monitoring, vzdelávanie a školenia.

Tieto funkcie sa implementujú prostredníctvom vhodného rozčlenenia územia BR na tri zóny:

- jedno alebo viac zákonom chránených jadrových území určených na dlhodobú ochranu v súlade so zámermi ochrany prírody v biosférickej rezervácii, pričom toto jadrové územie by malo byť dostatočne, veľké aby toto poslanie naplnilo,
- jasne určenú nárazníkovú zónu alebo zóny, ktoré obklopujú jadrové územia alebo k nemu priliehajú a kde sa môžu vykonávať len činnosti zlučiteľné so zámermi ochrany prírody,
- vonkajšie prechodné územie, v ktorom sa presadzujú a rozvíjajú postupy trvalo udržateľného hospodárenia s prírodnými zdrojmi.

Na Slovensku sme sa však od začiatku venovali len prvým dvom a na tú poslednú – rozvojovú, na človeka žijúceho v BR, sme akosi zabudli. Tým sa pravdepodobne rovnováha, ktorá je stanovená v definícii BR, narušila.

Do roku 2014 neboli biosférické rezervácie definované v žiadnom platnom právnom predpise.

I keď biosférické rezervácie nie sú osobitnou kategóriou chráneného územia podľa zákona o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov č. 543/2002 Z. z., podľa novely tohto zákona učinnej k 1. 1. 2014 sa považujú za medzinárodne významné územia. Ich správu koordinuje Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky. V minulosti BR oficiálne neriadila žiadna inštitúcia, avšak prakticky ich činnosť koordinuje príslušná správa chráneného územia. Nové poznatky a skúsenosti vedú však k tlakom na zmenu. Zmenu nielen v legislatíve, ale aj v manažovaní BR a hľadaní alternatív pre financovanie ich aktivít.

Model riadenia biosférickej rezervácie, postavený na participatívnom manažovaní územia v úzkej spolupráci so všetkými, ktorí v danom území pôsobia, je najvhodnejší spôsob, ako dosiahnuť harmóniu medzi zachovaním prírodných hodnôt a rozvojom územia.

Biosférické rezervácie sú veľkou príležitosťou a môžu prispieť k modernému chápaniu ochrany prírody v úzkej spolupráci s obyvateľmi.

Ing. Vladimíra Fabriciusová, PhD.
Správa CHKO-BR Poľana

Mokrade stredobodom záujmu – implementácia projektu ŠF Mokrade

„V prírode nie sú odmeny, ani tresty – sú len dôsledky“. Tento citát R. G. Ingersolla poukazuje na skutočnosť, akým spôsobom môže každý z nás ovplyvniť zachovanie prírodných hodnôt pre ďalšie generácie.

K najcennejším, ale zároveň k najohrozenejším ekosystémom, ktoré si zaslúžia mimoriadnu starostlivosť, patria mokrade. Mokraďové ekosystémy patria k najproduktívnejším ekosystémom sveta, sú súčasťou nášho prírodného bohatstva a poskytujú nám významné funkcie (ekosystémové služby), čím prispievajú k ľudskému zdraviu a prosperite.

Preto pre ich zachovanie bol podpísaný osobitný Dohovor o mokradiach, majúci medzinárodný význam (Ramsar, Irán 1971), nazývaný aj Ramsarský dohovor. Slovenská republika sa ratifikáciou Dohovoru o mokradiach zaviazala uplatňovať základné poslanie dohovoru, ktorým je „ochrana a múdre využívanie mokradí“.

Na zabezpečenie priaznivého stavu mokraďových biotopov a druhov v územiach Natura 2000 a v územiach medzinárodného významu vypracovala Štátna ochrana prírody SR projekt Zabezpečenie starostlivosti o mokrade Slovenska, zvyšovanie environmentálneho povedomia o mokradiach a budovanie kapacít.

Hlavným podnetom pre vypracovanie a následnú realizáciu aktivít projektu bol neustále sa zhoršujúci stav mokraďových biotopov, ktoré sú ohrozené predovšetkým činnosťou človeka a jeho nepremyslenými zásahmi.

Projekt bol schválený v roku 2009 v rámci Operačného programu Životné prostredie, prioritnej osi 5 – Ochrana a regenerácia životného prostredia v celkovom rozpočte vyše 1 mil. EUR.

Realizácia aktivít projektu prebieha od roku 2010, ukončenie projektu je naplánované na december 2015.

Vypracovanie dokumentácie ochrany prírody

Projekt je zameraný na modelové riešenie stavu v mokraďových územiach rôzneho charakteru v rôznych regiónoch Slovenska, predovšetkým patriacich do sústavy Natura 2000 (územia európskeho významu ÚEV a chránené vtáčie územia CHVÚ) a do území medzinárodného významu (ramsarské lokality – RL), a to :

- ÚEV Turiec a Blatničianka/RL Mokrade Turca (NPR Turiec, NPR Kláštorské lúky, CHA Ivančinské močiare, CHA Jazernické jazierko),

- ÚEV/CHA Rieka Orava/RL Rieka Orava a jej prítoky,
- ÚEV/CHVÚ/RL Poiplie (PR Ryžovisko, ÚEV/PR Cúdeninský močiar, ÚEV/PR Ipeľské hony),
- CHVÚ/RL Parížske močiare (NPR),
- ÚEV Číčovské luhy (NPR Číčovské rameno, RL Dunajské luhy)

Pre uvedené lokality bola vypracovaná dokumentácia ochrany prírody – programy starostlivosti a programy záchrany, definujúce nevyhnutné manažmentové a revitalizačné opatrenia pre dosiahnutie priaznivého stavu druhov a biotopov a zachovanie ich ekologického charakteru. Vypracované programy starostlivosti a programy záchrany po schválení príslušným úradom životného prostredia sa stanú záväzným dokumentom na realizáciu navrhovaných opatrení v spolupráci s vlastníkmi a užívateľmi pozemkov.

Doplnenie, zlepšenie a sprístupnenie údajovej základne o mokradiach a ich biotopoch a druhoch

Medzi prioritné aktivity projektu patrilo mapovanie mokraďových lokalít pre spracovanie čo najkomplexnejšej databázy mokradí.

Táto aktivita nadväzovala na mapovanie mokradí, ktoré prebiehalo v deväťdesiatych rokoch minulého storočia a cieľom mapovania – inventarizácie mokradí bolo doplnenie, zlepšenie a sprístupnenie údajovej základne o mokradiach, ich biotopoch a druhoch širokej a laickej verejnosti.

Mokraďové lokality mapovali v rokoch 2010 – 2012 zamestnanci ŠOP SR a vedecké inštitúcie. Koordináciu tejto aktivity, prípravu metodických postupov, ako aj spracovanie údajov zabezpečilo riaditeľstvo ŠOP SR.

Výstupy terénnych mapovaní boli spracované a zaznamenané do komplexnej databázy mokradí, ktorá je sprístupnená pre odbornú a laickú verejnosť a bude dôležitým podkladom pre orgány štátnej správy v ich rozhodovacom konaní.

Výsledky inventarizácie mokradí nájdete na http://maps.sopsr.sk/mapy/mokrade.html

Vypracovanie metodických materiálov so zásadami starostlivosti, obnovy a renaturácie v územiach zaradených do sústavy Natura 2000 a v územiach medzinárodného významu

V rámci tejto aktivity bola v spolupráci s RNDr. V. Drugom pripravená a vydaná príručka pre posudzovanie, navrhovanie a monitorovanie rybovodov s názvom **Spriechodňovanie bariér na tokoch**.

Metodická príručka oboznamuje s ochranársky prijateľnými typmi rybovodov, s ich vlastnosťami, výhodami, pravidlami umiestňovania a formovania vodného prostredia náhradného priechodu, navrhuje pravidlá bioekologického dozoru stavby a monitorovania počiatku prevádzky. Jej odporúčania by mali byť základom pre vyjadrenia odborných organizácií

a orgánov štátnej ochrany prírody, aby sa nestavali žiadne ďalšie bariéry bez funkčného rybovodu a aby sa zabezpečila priechodnosť existujúcich bariér.

Ako pomôcka a návod i inšpirácia pre projektovanie revitalizácie vodných tokov bola preložená publikácia Projektovanie riek určená pre široký okruh užívateľov – nielen pre organizácie a orgány ochrany prírody a ochrany vôd, ale aj projekčné kancelárie a ďalších špecialistov a verejnosť.

Zlepšenie informovanosti a environmentálneho povedomia verejnosti o mokraďových biotopoch a lokalitách, príprava a vydanie informačných a propagačných materiálov

Vzhľadom na aktuálny stav ohrozenia mokraďových biotopov a ich význam pre prírodu a pre človeka pracovníci ŠOP SR spracovali príručku k environmentálnej výchove, vzdelávací program pre školy a verejnosť **Mokrade a ramsarské lokality** a metodické listy **Mokrade na Slovensku**. Tieto vzdelávacie materiály sú určené pre školy a verejnosť, ktorých cieľom je zmeniť postoj širokej verejnosti k mokradiam, poukázať na ich nezastupiteľné miesto a nenahraditeľné hodnoty. Vzdelávací program obsahuje prednáškové a terénne moduly pre materské, základné a stredné školy a prezentácie s množstvom aktivít, pracovnými listami a hrami.

Vzdelávacie podujatia o mokradiach každoročne pripravujú a zabezpečujú pracovníci environmentálnej výchovy ŠOP SR. Medzi najobľúbenejšie aktivity organizované pre verejnosť patria besedy, prednášky pri príležitosti Svetového dňa mokradí, Svetového dňa vody, veľmi obľúbené sú exkurzie do mokraďových území s odborným výkladom, čistenie vodných tokov a studničiek, skúmanie kvality vody, pozorovanie hniezd a ich úprava, sčítanie

vodného vtáctva, pomoc pri záchrane obojživelníkov pri jarnej migrácii, rôzne súťaže a ekohry na tému mokrade.

K zvyšovaniu povedomia verejnosti o význame a funkciách mokradí slúžia informačné a vzdelávacie materiály, ktoré poskytujeme počas rôznych výchovno-vzdelávacích podujatí. V rámci projektu boli pripravené a vydané kalendáre, pohľadnice, samolepky, magnetky, pexesá, odznaky, plagáty so zameraním na problematiku ochrany mokradí.

Viac informácii nájdete na http://www.sopsr.sk/files/metodicke_listy_Mokrade_na_Slovensku.pdf

Zorganizovanie európskeho regionálneho zasadnutia, informačných a vzdelávacích podujatí o význame mokradí

Pri príležitosti 40. výročia Dohovoru o mokradiach boli s finančnou podporou projektu zorganizované významné medzinárodné podujatia, ktorých cieľom bolo zdôrazniť význam mokraďových ekosystémov a poukázať na to, aké významné služby poskytujú celej spoločnosti a akú pozornosť si preto zasluhujú.

V dňoch 19. – 20. mája 2011 sa v Banskej Bystrici konal **seminár Mokrade pre budúcnosť**. Seminár bol zameraný na významné medzníky pri ochrane mokradí na medzinárodnej, regionálnej i národnej úrovni, prediskutovali sa metodické prístupy pri mapovaní mokradí a pri plánovaní starostlivosti o mokraďové chránené územia. Zároveň si odborní pracovníci vymenili skúsenosti a poznatky pri realizácii manažmentových opatrení na ochranu mokradí.

Organizovanie **7. európskeho regionálneho zasadnutia Ramsarského dohovoru** koordinovali odborní zamestnanci ŠOP SR. V dňoch 27. – 30. septembra 2011 sa v Trnave v hoteli Holiday Inn stretlo 130 zástupcov ministerstiev zodpovedných za implementáciu Dohovoru o mokradiach (Ramsar, Irán 1971), ich agentúr a mimovládnych organizácií zo 40 európskych krajín, partnerských organizácií dohovoru, Európskej komisie, medzivládnych organizácií (ako je Európska hospodárska komisia UNECE, Svetová organizácia OSN pre turizmus UNWTO, Stredisko pre svetové dedičstvo UNESCO, UNEP Dočasný sekretariát Karpatského dohovoru, Medzinárodná komisia pre ochranu rieky Dunaj ICPDR a i.), vedeckých inštitúcií, experti a kontaktné osoby pre aktivity Ramsarského dohovoru. Súčasťou podujatia bola aj oslava 40. výročia dohovoru o mokradiach.

Stretnutie sa venovalo hlavným témam, ktoré ovplyvnia obhospodarovanie a využívanie

Seminár Mokrade pre budúcnosť

7. európske regionálne zasadnutie Ramsarského dohovoru

vodou podmienených ekosystémov v najbližších rokoch. Účastníci zhodnotili pokrok pri napĺňaní Dohovoru o mokradiach, venovali sa oblastiam spoločného záujmu pri implementácii dohovoru, ako aj navrhovaným rezolúciám a dokumentom pripravovaným pre 11. zasadnutie konferencie zmluvných strán. Dôraz sa kládol na inovatívne a trvalo udržateľné prístupy, využívanie týchto mokradí ako nástroja pri plánovaní manažmentu vôd v povodí a spôsobom účinného podania problematiky verejnosti. Na podujatí spolupracovala Štátna ochrana prírody SR so sekretariátom Ramsarského dohovoru, s Ministerstvom životného prostredia SR, Ministerstvom dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR, Slovenskou agentúrou pre cestovný ruch, Ministerstvom zahraničných vecí SR, Daphne – Inštitútom aplikovanej ekológie, WWF Rakúsko, Karpatskou iniciatívou pre mokrade a s primátormi Trnavy a Skalice. Aj vďaka ich pozitívnemu prístupu a úsiliu sa podarilo prezentovať Slovensko a región ako časť Európy s výraznou snahou o zachovanie mokradí, plnenie cieľov Ramsarského dohovoru i smerníc EÚ na ochranu biodiverzity a podporu cezhraničnej spolupráce.

Film Mokrade – ramsarské lokality na Slovensku

Výroba dokumentárneho filmu Mokrade – ramsarské lokality na Slovensku prebiehala v spolupráci s kameramanom a režisérom Zdenom Vlachom – autorom mnohých prírodovedných filmov, za ktoré bol viacnásobne ocenený.

Zámerom filmu je predstaviť 14 lokalít na území Slovenska, zaradených do zoznamu medzinárodne významných mokradí v rámci Ramsarského dohovoru a poukázať na vzácnosť a jedinečnosť jednotlivých typov mokradí, ako sú rieky, lužné lesy, rašeliniská, rybníky, podzemné vody jaskýň a i. Film má slovenskú a anglickú verziu a slúži na prezentovanie našich prírodných hodnôt na rôznych environmentálno-vý-

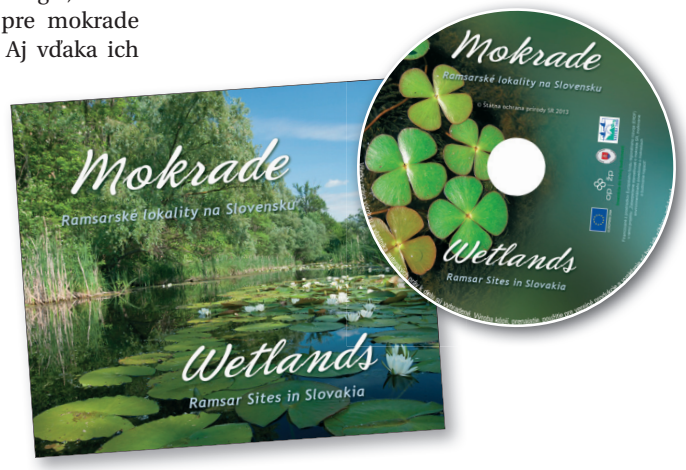

chovných podujatiach, organizovaných pre školy a širokú verejnosť. Prezentácia filmu sa uskutočnila aj počas festivalu filmov ENVIROFILM 2014, taktiež na festivale vedy Noc výskumníkov 2014. Veľa pozitívnych referencií k námetu filmu a pútavému spracovaniu témy sme zaznamenali po odvysielaní vo verejnoprávnej televízii.

Realizáciou aktivít projektu sme prispeli k ochrane a zachovaniu nášho prírodného bohatstva – mokraďových ekosystémov, k propagovaniu ich významu a ekosystémových služieb, ktoré poskytujú, k zvyšovaniu kvalifikovanosti manažérov mokraďových lokalít i k prezentácii Slovenska ako krajiny vytvárajúcej podmienky pre ochranu a múdre využívanie mokradí.

Viac informácii o projekte nájdete na: http://www.sopsr.sk/web/?cl=10615.

Ing. Alena Grešková
ŠOP SR

Projekt Propagácia chránených území a druhov Natura 2000

Štátna ochrana prírody SR realizuje od roku 2010 projekt Propagácia chránených území a druhov Natura 2000, ktorý je spolufinancovaný z Operačného programu Životné prostredie. Zameriava sa na zlepšenie informovanosti verejnosti o chránených územiach zaradených do sústavy Natura 2000. Vrámci projektu bola vyhotovená putovná výstava pod názvom Druhy európskeho významu na Slovensku a vydaný Ilustrovaný sprievodca po biotopoch. Súčasťou projektu je aj vydanie brožúr a skladačiek o národných parkoch, chránených krajinných oblastiach, biotopoch Slovenska, sprievodcu po náučných chodníkoch a náučných lokalitách, ako aj príručky na budovanie náučných zariadení v prírode. Sériu propagačných a informačných materiálov doplní výroba krátkeho filmu o druhoch rastlín a živočíchov európskeho významu, vyskytujúcich sa na Slovensku. Uvedené propagačné materiály sú určené širokej verejnosti, najmä návštevníkom chránených území, učiteľom základných škôl, ako aj pracovníkom environmentálnej výchovy a budú dostupné vo všetkých organizačných útvaroch Štátnej ochrany prírody SR a v jej informačných strediskách.

Viac informácií o projekte nájdete na http://www.sopsr.sk/web/?cl=10616.

Ing. Miriam Balciarová
ŠOP SR

BIOREGIO CARPATHIANS

Integrovaný manažment biologickej a krajinnej diverzity pre trvalo udržateľný regionálny rozvoj a ekologickú konektivitu v Karpatoch.

Štátna ochrana prírody SR (ŠOP SR) v rokoch 2011 – 2014 implementovala projekt Integrovaný manažment biologickej a krajinnej diverzity pre trvalo udržateľný regionálny rozvoj a ekologickú konektivitu v Karpatoch (BioREGIO Carpathians). Jeho cieľom bolo zlepšenie integrovaného manažmentu karpatských chránených území a prírodných hodnôt v nadnárodnom kontexte. Zapojením zainteresovaných subjektov do manažmentu krajiny a stavaním na už existujúcej spolupráci karpatských krajín na základe Karpatského dohovoru a najmä jeho Protokolu o biodiverzite sa prostredníctvom aktivít projektu podporil manažment prírodných hodnôt a chránených území.

Projekt bol realizovaný s podporou finančného mechanizmu EÚ Juhovýchodná Európa (The Southeast Europe Transnational Cooperation Programme) a celkovo sa doň zapojilo šestnásť partnerov zo siedmich karpatských krajín, Rakúska a Talianska. Partnermi boli organizácie

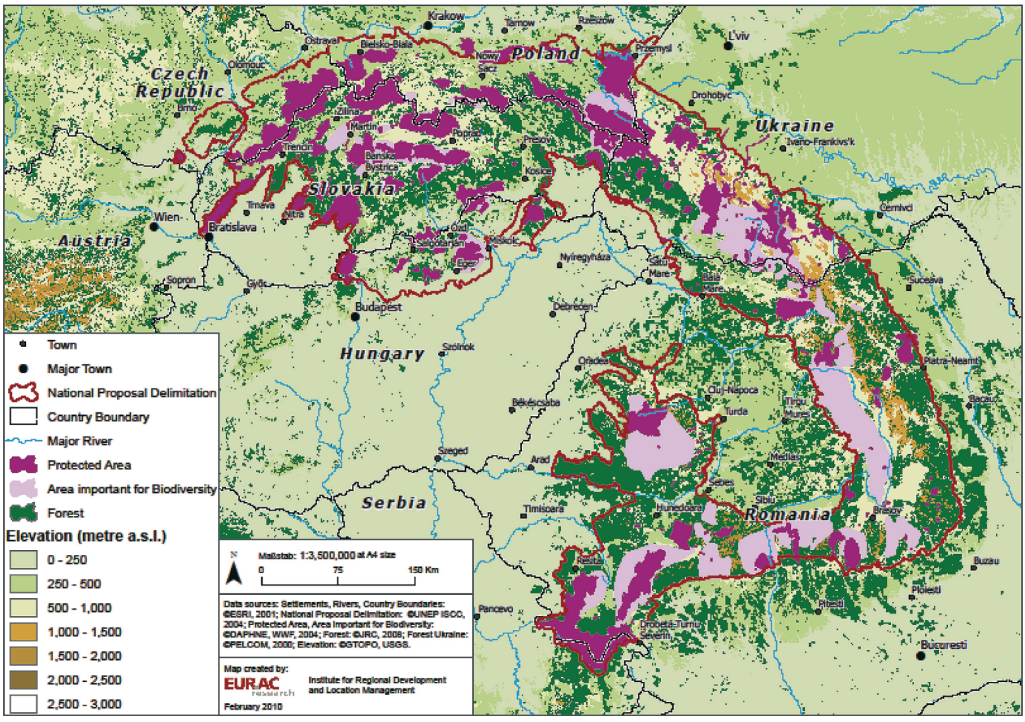

na rôznej úrovni pôsobnosti, štátne aj neštátne organizácie, správy chránených území, vedecké a akademické inštitúcie. Ministerstvá zodpovedné v jednotlivých krajinách za oblasť životného prostredia sa zapojili ako pozorovatelia. Okrem Štátnej ochrany prírody SR bolo partnerom zo Slovenska Národné lesnícke centrum (NLC). Českú republiku reprezentovala Agentúra ochrany prírody a krajiny ČR (AOPK ČR), Poľsko zastúpilo Centrum pre životné prostredie UNEP-GRID Varšava (Environmental Information Centre UNEP-GRID Warszaw). Za Ukrajinu bola partnerom Karpatská biosférická rezervácia (Carpathian Biosphere Reserve). Maďarsko zastupovalo riaditeľstvo Národného parku Dunaj-Ipeľ (Duna-Iploy National Park Directorate) a Univerzita Szent István (Szent István University). Rumunsko sa zapojilo účasťou troch správ chránených území – Správa národného parku Piatra Craiului, ktorá bola aj vedúcim partnerom projektu, Správa prírodného parku Maramures a Správa prírodného parku Železné vráta. Srbsko reprezentovala správa NP Djerdap. Partnerstvo svojou účasťou podporil UNEP – Dočasný sekretariát Karpatského dohovoru, WWF Dunajsko-karpatský program a vedecká inštitúcia EURAC (European Academy of Bolzano) z Talianska.

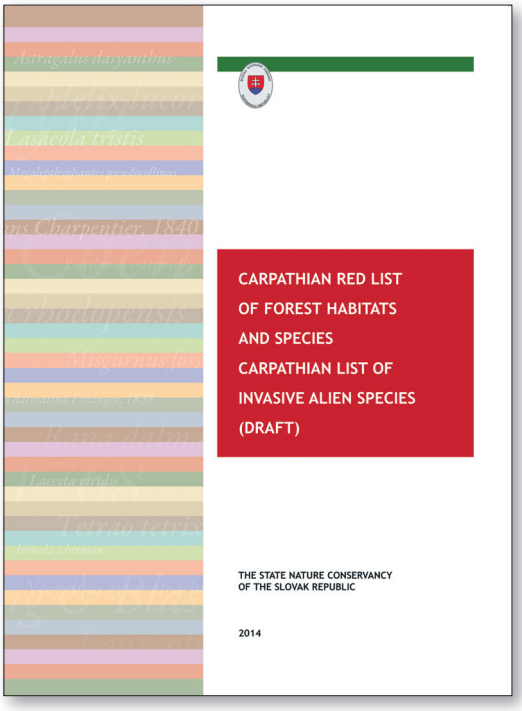

Cieľom projektu bolo ukázať, ako môže integrovaný manažment prírodných hodnôt Karpát zlepšiť trvalo udržateľný rozvoj a ekologickú konektivitu, ktoré sú pre zachovanie biodiverzity tak dôležité. V rámci siedmich pracovných balíčkov sa dosiahli tieto výsledky:

Vypracovanie návrhu prvého ***Červeného zoznamu ohrozených biotopov a druhov Karpát a Zoznamu inváznych druhov Karpát*** – túto aktivitu zastrešila Štátna ochrana prírody SR s podporou aktivít prebiehajúcich v rámci projektu Rozvoj ochrany prírody a chránených území v slovenských Karpatoch, financovaného z Programu švajčiarsko-slovenskej spolupráce. Hodnotené boli iba vybrané skupiny rastlinných a živočíšnych druhov, u ktorých sa predpokladala existencia dostatočného množstva dát vo všetkých siedmich krajinách (cicavce, vtáky, plazy, obojživelníky, ryby, motýle, vážky, rovnokrídlovce, pavúky, mäkkýše a cievnaté rastliny). Hodnotenie prebiehalo podľa nových kategórií a kritérií IUCN (verzia 3.1, IUCN 2012a) a pri spracovaní červeného zoznamu biotopov bol použitý inovatívny prístup, pretože postup hodnotenia ohrozenia biotopov podľa IUCN je ešte len v príprave. Spracovanie červeného zoznamu lesných biotopov Karpát viedlo Národné lesnícke centrum. Červený zoznam je prostriedok, ktorý má slúžiť na informovanie a zrýchlenie činností vedúcich k ochrane biodiverzity, ktorá je pre ochranu prírodných zdrojov kľúčová. Poskytuje informácie o veľkosti populácie, jej trendoch, geografickom rozšírení a charakteristikách biotopu. Pre účely zhodnotenia ochrany na regionálnej úrovni sú údaje o vyhynutí alebo o stupni ohrozenia druhu či biotope veľmi dôležité a sú využiteľné pri plánovaní, rozhodovaní a monitoringu, napr. na úrovni celých Karpát.

Rovnako dôležité ako vytvorenie červených zoznamov Karpát bolo aj vytvorenie Zoznamu

inváznych druhov, ktoré biodiverzitu ohrozujú. Zoznam slúži ako podklad pre harmonizáciu a koordináciu opatrení a spoločných aktivít vedúcich k eliminácii týchto druhov.

Obidva výstupy sú zároveň podkladom pre naplnenie cieľov článku 8 Protokolu o biodiverzite Karpatského dohovoru, zaoberajúceho sa ochranou, udržaním, obnovou a trvalo udržateľným využívaním prírodných a poloprírodných biotopov, ako aj článku 13 – Prevencia introdukcia inváznych nepôvodných druhov a/alebo geneticky modifikovaných organizmov ohrozujúcich ekosystémy, biotopy alebo druhy, ich kontrola a eradikácia.

Identifikácia hmotných, právnych a socioekonomických bariér ***ekologickej konektivity*** *v Karpatoch*, ktoré boli podrobnejšie rozpracované v troch pilotných územiach – v rámci tejto aktivity boli zozbierané dostupné GIS informácie na karpatskej úrovni a na úrovni pilotných území s cieľom identifikovať existujúce bariéry. Následne sa vypracovali odporúčania pre obnovu a udržanie ekologických koridorov, ktoré slúžia ako podklad k naplneniu článku 9 Protokolu o biodiverzite Karpatského dohovoru, zaoberajúceho sa kontinuitou a konektivitou prírodných a poloprírodných biotopov a ekologických sietí v Karpatoch.

Vypracovanie štúdie o ***Regionálnych príležitostiach rozvoja pre chránené územia a prírodné hodnoty*** – štúdia je užitočným kompilátom príležitostí, výziev a príkladov riešení využívajúcich potenciál prírody a jej služieb ako základ pre spoločnosť a podnikanie. Je vypracovaná pre podnikateľov, zainteresované subjekty ochrany prírody, správy chránených území alebo neziskové organizácie, ktoré by chceli začať podnikať a využívať pritom prírodné zdroje trvalo udržateľným spôsobom.

Vypracovanie štúdie o ***Spoločných integrovaných manažmentových opatreniach pre prírodné hodnoty a chránené územia*** – štúdia vychádza z potreby nájdenia spoločných riešení pri manažmente prírodných hodnôt, ktoré sú pre Karpaty spoločné. Národná legislatíva a manažmentové opatrenia sa v jednotlivých krajinách Karpát líšia, ale mnohé zainteresované subjekty čelia tým istým výzvam. Takisto existujú overené postupy, ktoré môžu byť rozšírené v jednej krajine, ale úplne chýbajú v druhej krajine. Preto partneri a zainteresované subjekty prizvané k tvorbe tejto štúdie spolupracovali na získaní informácií a vypracovaní spoločných manažmentových opatrení aplikovateľných v Karpatoch pre oblasť lesného hospodárstva, ochrany mokradí, travinno-bylinných porastov s vysokou prírodnou hodnotou a veľkých cicavcov.

Podpora ***Karpatského informačného systému o biodiverzite*** *(Carpathian Biodiversity Information System)* – geograficky znázorniteľné informácie získané v rámci pracovných balíčkov sa preniesli aj do Karpatského informačného systému o biodiverzite, ktorého cieľom je združovať informácie, týkajúce sa biodiverzity v Karpatoch. Je založený na tzv. clearing house mechanizme chránených území karpatských krajín (Carpathian Countries Protected Areas Clearing House Mechanism, CCPACHM), ktorý vypracovala organizácia WWF Dunajsko-karpatský program.

Vypracovanie ***spoločných manažmentových plánov a bilaterálnych akčných plánov*** *v pilotných územiach* – spoločný postup pri manažmente území a zladenie stratégií ochrany biodiverzity je dôležité najmä v cezhraničných chránených územiach. V rámci projektu boli vybrané tri pilotné cezhraničné územia: NP Dunaj-Ipeľ a ramsarská lokalita Poiplie (Maďarsko – Slovensko), Prírodný park Železné vráta a Národný park Djerdap (Rumunsko – Srbsko) a Prírodný horský park Maramures a Karpatská biosférická rezervácia (Rumunsko – Ukrajina). Spoločné aktivity mnohých miestnych a regionálnych zainteresovaných subjektov v pilotných územiach vyústili do cezhraničných dohôd o dlhodobej spolupráci. Podporili sa aj konkrétne aktivity, ako administratívna príprava bilaterálnej ramsarskej lokality (Rumunsko – Srbsko), bilaterálnej biosférickej rezervácie (Rumunsko – Ukrajina), synchronizované sčítanie migrujúceho vodného vtáctva a spoločný manažmentový plán (Slovensko – Maďarsko), spoločné sčítanie veľkých šeliem (Rumunsko – Ukrajina), inštalácia protipožiarneho kamerového systému

(Rumunsko – Srbsko) a pod.

Výsledky projektu boli spracované aj z pohľadu prenosu informácií do Dinárskej horskej sústavy z dôvodu podobnosti geografických a sociálnych podmienok Karpát a Dinárskeho pohoria. Juhovýchodná Európa bola vždy bohatým súborom kultúr a táto unikátnosť sa odráža vo veľkom kultúrnom dedičstve krajín Dinárskeho pohoria. Za posledných dvadsať rokov však tieto krajiny zažívali časy nestability, ekonomickej krízy a konfliktov. Celý región teraz prechádza rýchlym ekonomickým rozvojom, ktorý v sebe nesie hrozbu neudržateľného využívania prírodných zdrojov. Skúsenosti získané z rôznych projektov, zameraných na ochranu biodiverzity a trvalo udržateľné využívanie zdrojov, môžu byť pre tieto krajiny dobrým príkladom riešenia nastávajúcich otázok. Spolupráca medzi krajinami v oblasti manažmentu prírodných zdrojov tak môže prispieť k stabilite a prosperite regiónu.

Spolupráca medzi karpatskými krajinami v oblasti trvalo udržateľného regionálneho rozvoja má ešte dlhú cestu pred sebou. Tento projekt však otvoril dvere mnohým novým príležitostiam a položil dobrý základ pre budúce projekty.

Viac informácií o projekte nájdete na webstránke projektu http://www.bioregio-carpathians.eu/.

Výstupy projektu sú dostupné na webstránke ŠOP SR v časti Projekty /Juhovýchodná Európa/ Bioregio.

Ing. Tereza Thompson
ŠOP SR

EKOPLAGÁT ´14

výber víťazných plagátov

Cena Grand Prix – Lex DREWINSKI Poľsko/Nemecko
plagát: Untiteled (Dances with wolves), 2014

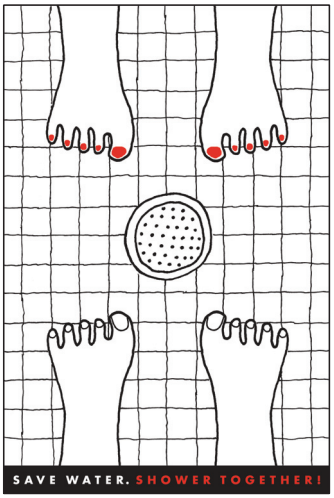

1.cena – Joe SCORSONE, Alice DREUEDING, USA
plagát: Save Water, Shower Together!, 2012

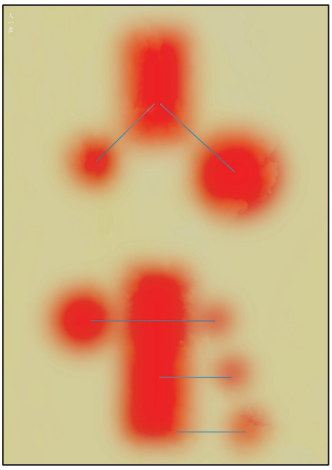

2. cena – Brad TZOU, Taiwan
plagát: C´est la vie, 2014

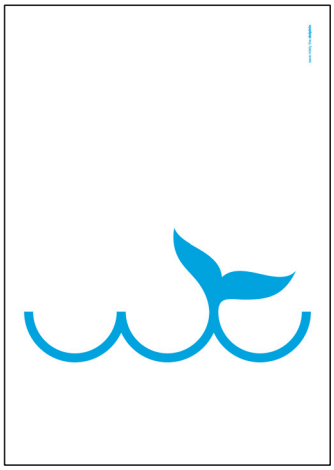

3. cena – Peter JAVORÍK, Slovensko
plagát: Save Misty the Dolphin, 2013

Cena CWI, Karpatskej iniciatívy pre mokrade – Scott LASEROW, USA
plagát: H2Our Glass, 2011

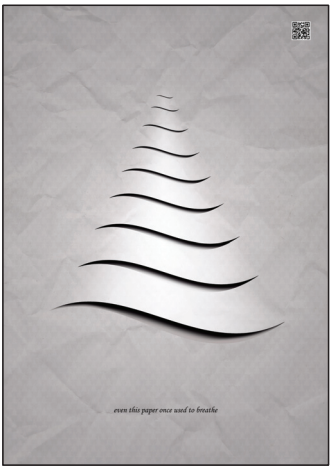

Čestný diplom MŽP SR – Andrej HAŠČÁK, Slovensko
plagát: Stop Deforestation 1, 2013

Plagáty z jednotlivých ročníkov výstavy Ekoplagát je možné si zapožičať na Správe Národného parku Malá Fatra, kontakt: 041/507 14 11, 041/507 14 13

Náučný chodník

BOKY

Náučný chodník Boky prechádza časťou územia národnej prírodnej rezervácie Boky, ktorá sa nachádza na južnom okraji Kremnických vrchov, približne 5 km západne od Zvolena. Zaberá strmé skalnaté svahy na pravom brehu Hrona v nadmorskej výške 270 až 578 m. V území sa nachádzajú rozsiahle komplexy teplomilných rastlinných a živočíšnych spoločenstiev s vysokou biodiverzitou. Mnohé druhy tu dosahujú severnú hranicu rozšírenia. Časť lesných porastov s viac ako 230-ročnými dubmi cerovými patrí medzi najstaršie na Slovensku. Z otvorených lesostepných enkláv je pekný výhľad do údolia rieky Hron a na Štiavnické vrchy.

Územie je chránené od roku 1964 a je aj súčasťou sústavy chránených území Natura 2000. V národnej prírodnej rezervácii platí piaty stupeň ochrany a pohyb v nej je možný len po vyznačenom chodníku.

Na trase náučného chodníka je 13 panelov, ktoré poskytujú informácie o rastlinných a živočíšnych druhoch, biotopoch, ako aj o zaujímavých geomorfologických útvaroch (kamenné moria, sutinové polia, hríbovité útvary), z ktorých najzaujímavejší je skalný hríb Čertova skala.

Začiatok náučného chodníka: Budča, 1,5 km za obcou pri vyústení doliny Sietno, prípadne Hronská Dúbrava, 15 min. od železničnej stanice (trasu ale odporúčame začať v mieste vyústenia doliny Sietno, koniec trasy je pri severovýchodnom okraji obce Hronská Dúbrava približne 450 m od križovatky v smere na Železnú Breznicu)

Dĺžka trasy: 5,1 km (od doliny Sietno po skalný hríb Čertova skala 2,8 km)

Prevýšenie: 200 m

Čas prechodu: 2,5 – 3 hod. (od doliny Sietno po skalný hríb Čertova skala 1 – 1,5 hod.)

Náročnosť terénu: nenáročný až stredne náročný

Typ náučného chodníka: peší, celoročný, samoobslužný, lineárny, obojsmerný

Nadväznosť na turistickú značku: od doliny Sietno po skalný hríb Čertova skala zelená značka

Text na informačných paneloch je v slovenskom jazyku.
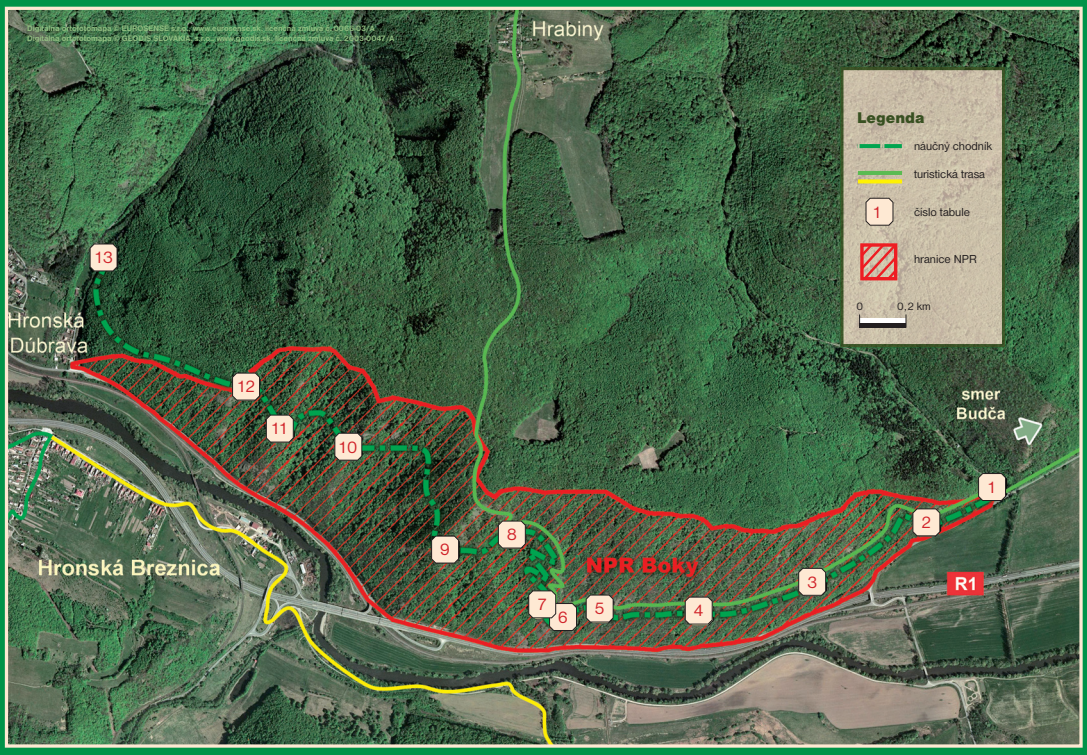
Garantom náučného chodníka Boky je Správa CHKO Poľana vo Zvolene.